ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 41 (1575) | Пятніца, 26 мая 1961 года | Цана 4 кап.

АКТЫЎНА ЎМЕШВАЦЦА Ў ЖЫЦЦЁ

АПУБЛІКАВАНЫ ў «Коммунисте» скарочаны пераказ выступленняў М. С. Хрушчова па пытаннях ілтаратуры і мастацтва выклікае шмат думак. Аб кожнай з узнятых у ім праблем можна было б выказаць нямала сваіх меркаванняў.

Мне, у прыватнасці, хочацца сказаць некалькі слоў пра тыя мясціны цікавага дакумента дзе М. С. Хрушчоў гаворыць аб надзвычай важнай ролі савецкай літаратуры і мастацтва ў справе камуністычнага выхавання мас і аб адказнай і пачэснай ролі літаратурнай крытыкі.

Усіх нас шчыра радуе тая высокая ацэнка, якую М. С. Хрушчоў даў ролі савецкай інтэлігенцыі, у тым ліку і пісьменнікаў, у стварэнні маральна-палітычнага адзінства сацыялістычных нацый. Гэта азначае, што цяпер літаратура і мастацтва яшчэ больш прасякнуты духам партыйнасці, што яны яшчэ больш наблізіліся да жыцця, да спраў, дум і спадзяванняў народа, сталі яшчэ больш актыўнымі памочнікамі партыі ў яе ідэалагічнай рабоце. У сваім артыкуле М. С. Хрушчоў гэтую думку падкрэслівае не адзін раз. Ён гаворыць, што цяпер павысілася роля літаратуры і мастацтва як настаўнікаў жыцця, што яныператварыліся ў дзейсны сродак выхаваўчай работы. Нельга не далучыцца ўсім сэрцам да поўных глыбокага перакавання слоў М. С. Хрушчова аб тым, што «праз лепшыя творы літаратуры і мастацтва людзі вучацца правільна разумець і змяняць жыццё, засвойваюць передавыя ідэі, фармуюць свой характар і пераканaнні гэтак жа натуральна і непрыкметна, як дзіця вучыцца гаварыць».

З прызнання і сцвярджэння такога высакароднага грамадскага прызначэння літаратуры і мастацтва вынікаюць і тыя актуальнейшыя задачы, што стаяць цяпер перад пісьменнікамі і мастакамі.

Намі яшчэ далёка не ўсё зроблена, часам і робіцца не так, як трэба. Яшчэ ёсць у нас аўтары, якія маюць схільнасць пакапацца на задворках нашага жыцця, паказаць яго ў скажоным выглядзе, аўтары, якіх цягне да моднага на Захадзе скепсісу буржуазнай літаратуры. У гэтай сувязі я не магу не прыгадаць адну з п'ес, прадстаўленых на конкурс, прысвечаны 40-й гадавіне Ленінскага камсамола Беларусі. Яна належыць чалавеку, які гатовы прыпісваць кожнаму тыя мярзотнасці, якія, мабыць, сядзяць у ім самім. П'еса не апублікавана. І я, на жаль, не магу назваць ні яе, ні яе аўтара. Гэтая п'еса выклікала ўсеагульнае абурэнне журы і была адхілена па ідэйных матывах. Такая літаратура нам не патрэбна. «Тыпізацыя», якая мае месца ў гэтай п'есе. вельмі далёка ад мастацтва.

«Нам патрэбны такія кнігі, кінафільмы, спектаклі, творы музыкі, жывапісу і скульптуры, — гаворыць М. С. Хрушчоў, — якія выхоўвалі б людзей у духу камуністычных ідэалаў, абуджалі ў іх пачуццё захаплення ўсім выдатным і прыгожым у нашай сацыялістычнай рэчаіснасці, нараджалі б у людзях гатоўнасць аддаць свае сілы, веды і здольнасці служэнню свайму народу, жаданне браць прыклад са станоўчых герояў твораў і выклікаць непрымірымасць да ўсяго антыграмадскага, адмоўнага ў жыцці. Патрэбны такія таленавітыя, яркія кнігі, якімі людзі зачытваліся б, патрэбны такія фільмы, якія людзі глядзелі б з прыемнасцю, патрэбна такая музыка, якую слухаць было б асалодай».

Гэта — праграма савецкай літаратуры і мастацтва. Яе і прытрымліваюцца савецкія пісьменнікі і мастакі. Яны бачаць у нашым жыцці перш за ўсё прыгожае, паэтызуюць у нашых савецкіх людзях рысы чалавека камуністычнага заўтра, вучаць сваімі творамі працаваць, змагацца за яшчэ больш прыгожую будучыню.

Пры гэтым ніякай лакіроўкі нам не патрэбна, наадварот, нам патрэбна суровая праўда аб супярэчнасцях, аб барацьбе новага са старым, аб часам нялёгкай перамозе новага. Пішыце, сябры, гэтую праўду ў розных манерах і жанрах — і ў пафасных вершах, і на прасторных старонках раманаў, і ў сатырычных п'есах, і ў дасціпных камедыях. Справа не ў жанры, а ў тым, каб у аснове твора заўсёды было сцвярджэнне савецкай рэчаіснасці, савецкай этыкі і маралі, выкараненне перажыткаў старога свету са свядомасці людзей.

Што ж неабходна пісьменніку і мастаку, каб іх творы былі глыбока праўдзівыя? «Каб праўдзіва адлюстраваць у творах мастацтва нашу сучаснасць ва ўсёй яе велічы, — гаворыць М. С. Хрушчоў,— мастак павінен знаходзіцца ў гушчы жыцця, чуйна ўлаўліваць і правільна разумець новае, вызначальнае ў нашай рэчаіснасці, глыбока ведаць савецкага чалавека, яго думы і спадзяванні, пачуцці і імкненні. Інакш кажучы — мастак павінен быць актыўным удзельнікам будаўніцтва камуністычнага грамадства».

У сваім артыкуле М. С. Хрушчоў падкрэсліў, што ў барацьбе супраць недахопаў у рабоце і ў жыцці людзей Камуністычная партыя выкарыстоўвае такую выпрабаваную зброю, якой з'яўляецца прынцыповая крытыка і самакрытыка. Зразумела, што гэта ў поўнай меры датычыць і літаратурна-мастацкага працэсу. М. С. Хрушчоў надае вялікае значэнне літаратурна-мастацкай крытыцы, якая заклікана «актыўна дапамагаць пісьменнікам і дзеячам мастацтва ў стварэнні яркіх, таленавітых твораў аб нашай сацыялістычнай рэчаіснасці, усямерна падтрымліваць іх імкненні ўвасобіць у мастацкіх вобразах вялікія справы, гераізм і мужнасць, высокае маральнае і духоўнае аблічча савецкіх людзей — будаўнікоў камунізма».

Актыўная дапамога, вядома, мае на ўвазе і прынцыповасць, і патрабавальнасць. Не павінна быць месца неаб'ектыўнасці, нядобразычлівасці, наклейванню ярлыкоў, розным неабгрунтаваным прычэпкам.

У сваю чаргу з боку пісьменнікаў павінна быць такое ж прынцыповае стаўленне да крытыкі. На жаль, вось гэтай апошняй якасці некаторым нашым беларускім пісьменнікам бракуе. Пра творы некаторых празаікаў стала наогул немагчыма гаварыць, бо кожную крытычную заўвагу яны ўспрымаюць як злосны выпад. Прычым, назіраецца гэта не столькі з боку «вядучых», колькі з боку «ўслед ідучых». Называць іх у гэтым артыкуле няма асаблівай патрэбы. А вось прывучыць іх паважаць крытыку трэба было б. У гэтым зацікаўлены ўвесь пісьменніцкі калектыў. У адваротным выпадку мы не здолеем шчыра, праўдзіва гаварыць пра якасць твораў нашай літаратуры.

Датычыць гэта, паўтараю, асобных людзей. У цэлым жа наш пісьменніцкі калектыў умее паважаць крытыку і прыслухоўвацца да яе. Развіццю літаратурнай крытыкі ў рэспубліцы спрыяе і тая акалічнасць, што наладжана справа выдання прац крытыкаў і літаратуразнаўцаў.

Беларуская пісьменніцкая арганізацыя ідзе насустрач XXII з'езду КПСС згуртаванымі радамі, нашы пісьменнікі поўны жадання ствараць новыя значныя творы і аб поспехах савецкага народа ў камуністычным будаўніцтве, і аб яго мужнасці ў часы суровых ваенных выпрабаванняў. Маральна-палітычнае адзінства пісьменніцкага атрада — таксама адзнака часу, яскравы паказчык таго, што і творчая работа нашых пісьменнікаў і іх узаемадачыненні ўсё больш прасякаюцца духам партыйнасці.

Артыкул М. С. Хрушчова заахвочвае кожнага з нас актыўна ўмешвацца ў жыццё, дапамагаць партыі, народу ў вырашэнні велічных задач сямігадовага плана.

Янка ШАРАХОЎСКІ.

ПІСЬМЫ

З АЗЁРНАГА КРАЮ

ЯК МОКРАЕ ГАРЫЦЬ...

Вёска Опса знаходзіцца на бойкім месцы. Праз яе праходзіць дарога на Відзы — Маладзечна, на Друсвяты, Браслаў. Цяпер у вясновай бела-ружовай квецені садоў вёска здаецца асабліва прыгожай і памаладзелай. Ідучы па вуліцы, бачыш новыя дамы, клумбы ля хат, з якіх выбіваюцца на свет мята, шаўковая травіца ды касачы, бачыш бялюткія фіранкі ў вокнах, і хораша робіцца на душы. Ва ўсім відаць дастатак.

Опса — культурны і адміністрацыйны цэнтр сельсавета. Ёсць тут сярэдняя школа, бальніца, пошта, сельсавет, млын і магазіны. Не апошняе месца займае кнігарня. Непадалёку, у маляўнічай мясцовасці, размясцілася школа-інтэрнат. У вёсцы вялікі атрад сельскай інтэлігенцыі — галоўным чынам настаўнікі, медыцынскія работнікі, служачыя.

Насупраць сельмага, у цэнтры вёскі, цэлы ансамбль белых будынкаў, на двары — спартыўная пляцоўка. Гэта — школа.

А вось двухпавярховы будынак з балконам. Тут, сказалі мне, Дом культуры. Толькі ён нешта мала падобны па вонкаваму выгляду на такую ўстанову. Ні лозунга, ні плаката, ні стэнда паблізу не відаць. Нават шыльды няма.

Здзівіла і нейкая нязвыклая для Дома культуры цішыня ды яшчэ ў выхадны дзень.

На першым паверсе дзверы шчыльна зачынены. А што на другім? У невялічкім пакойчыку чацвёра мужчын гуляюць у шашкі. Дваім, відаць, не шанцавала, і яны, злосна насунуўшы шапкі, зацята курылі. Попел і недакуркі на падлозе сведчылі аб тым, што гуляюць яны тут не першую гадзіну. Больш у клубе нікога не было.

Праз якую гадзіну прыйшла бібліятэкарка-масавік Наталля Мікшта. У маленькім пакойчыку бібліятэкі ціха-ціха. Мінае гадзіна, другая, трэцяя... У бібліятэку за гэты час прыйшоў толькі адзін чытач. Мы сядзім з Наталляй, паціху гутарым. Яна няёмка сябе адчувае. Дырэктара Дома культуры Мікалая Халімоненкі няма. Куды ён знік — Наталля не ведае, а можа, не хоча сказаць. Чытальная зала, дзе павінны быць газеты і часопісы, зачынена і ключ чамусьці ў Халімоненкі. Значыць, калі зойдзе калгаснік, няхай чакае, пакуль вернецца дырэктар, а калі Мікалай Васільевіч не прыйдзе ў клуб, як было ў нядзелю 14 мая, газеты і часопісы ніхто не атрымае.

Наталля бярэ дзённік і неяк няўпэўнена інфармуе мяне, што сёлета праводзілася ў Доме культуры:

— У лютым адбылася канферэнцыя чытачоў па раману Івана Шамякіна «Крыніцы». Добра прайшоў тэматычны вечар, прысвечаны памяці Леніна, і «літаратурны суд» па аповесці Ул. Цендракова «Цудадзейная». І яшчэ разам са школай правялі збор дружыны на тэму «Кніга — друг дзяцей».

І ніводнай іскрынкі не загарэлася ў вачах Наталлі. А гаворка ж ішла пра работу, да якой нельга ставіцца абыякава.

— А як Дом культуры дапамагаў калгаснікам у дні веснавой сяўбы? Як вы прапагандуеце рашэнні студзеньскага Пленума ЦК КПСС?

— Вось вітрыну зрабілі — «Навінкі сельскагаспадарчай літаратуры», — адказвае Мікшта. — Ну, яшчэ ходзім у брыгады, на ферму... кніжкі носім, газеты чытаем, гутаркі праводзім...

Але што канкрэтна робяць яна і Халімоненка ў брыгадах і на ферме, бібліятэкарка не сказала. І хто сёння першы ў калгасе па надоях малака, якая брыгада лічыцца перадавой на веснавой сяўбе, не ведае Наталля. Мо' таму поспехі перадавых людзей калгаса не знаходзяць адлюстравання ў клубе. Не відаць іх прозвішчаў у бюлетэнях, «Маланках», на Дошцы гонару, не змяшчаюцца расказы аб перадавым вопыце ў насценнай газеце.

Гаворка зайшла аб тым, што ў рэспубліцы цяпер праходзіць грамадскі агляд сельскіх і калгасных клубных устаноў, што кожны клуб і Дом культуры павінны рэгулярна выпускаць вусныя часопісы, насценныя газеты, «Баявыя лісткі»; праводзіць не менш як дзве — тры лекцыі ў месяц на палітычныя, сельскагаспадарчыя, навукова-атэістычныя тэмы, што трэба штодзённа прапагандаваць вопыт лепшых калгаснікаў, наладжваць кожны тыдзень вечары адпачынку, дыспуты, конкурсы, спартыўныя вечары.

Наталля Мікшта з усім пагаджаецца. «Вядома, усё гэта вельмі патрэбна, і мы будзем абавязкова займацца ўсім гэтым», — запэўнівае бібліятэкарка. Але ў тым, як гэта сказана, не адчуваецца ўпэўненасці. А ў вачах, позірк якіх яна хавае, можна было ўлавіць адчуванне нявер'я ў свае сілы.

І міжволі прыгадаліся словы адной дзяўчыны, сказаныя на вуліцы: «Нудна там». Лепш і не скажаш. Хто ж будзе хадзіць у Дом культуры, калі нават самадзейныя гурткі разваліліся. Былі раней харавы і танцавальны гурткі.

Дом культуры адарваны ад жыцця калгаса. У ім нават элементарнага парадку няма. У памяшканнях брудна, вокны, відаць, нямытыя гады два, па кутках смецце ды павуцінне. Двор не ўпарадкаваны—няма клумбаў, не пасаджаны кветкі. І гэта называецца асяродак культуры.

Мы цвёрда перакананы, што ва ўсім вінаваты дырэктар Дома культуры тав. Халімоненка—чалавек, сам далёкі ад культуры. Раней ён працаваў настаўнікам, але непрыстойна сябе паводзіў, п'янстваваў. Нельга было такому даваць выхаванне дзяцей. Тады Халімоненку ўзялі працаваць у райком партыі, а пасля — у прамкамбінат. І там ён занядбаў работу. З паўгода нідзе не працаваў, абіваў парогі раённых арганізацый. Нарэшце, аддзелу культуры прапанавалі ўзяць яго на работу. І вось якая карысць з гэтага.

У Браслаўскім раёне гэта не адзінкавы прыклад. Замест умацавання клубаў, бібліятэк добрымі кадрамі, сюды часам трапляюць выпадковыя людзі. Працавала ў Далёцкім сельсавеце Ганна Бялюн. Пасаду яе скарацілі. Трэба ж чалавеку недзе працаваць. А тут якраз месца выслабанілася ў Мілашэўскай бібліятэцы. Ніхто не ўзяў пад увагу, што Бялюн скончыла толькі сем класаў, што не мае яна ніякіх здольнасцей да бібліятэчнай работы. А вынік які? Пасада занята, а работы — кот наплакаў.

Культасветустановы — важны ідэалагічны ўчастак. Яны закліка745 ны выхоўваць чалавека камуністычнага грамадства, павышаць яго веды, садзейнічаць яго культурнаму росту. І зразумела, што ва ўстановах культуры павінны працаваць людзі, якія маюць як мінімум сярэднюю адукацыю і пэўныя здольнасці—могуць спяваць, іграць, танцаваць, нарэшце, тыя, хто любіць гэту работу, для каго яна стала прызваннем у жыцці. Так, іменна прызваннем у жыцці. Аддзелу культуры, вядома, нялёгка падбіраць такіх работнікаў, тым больш, што нашы спецыяльныя навучальныя ўстановы яшчэ выпускаюць надзвычай мала такіх спецыялістаў. Значыць, выхад адзін: трэба на месцы шукаць здольную моладзь, якой да спадобы работа ў культасветустановах.

Між тым, абыякавае стаўленне да справы часта выяўляецца і самім аддзелам культуры, і іншымі раённымі арганізацыямі. Яшчэ і дагэтуль жыве няправільная думка, што працаваць ва ўстановы культуры можна пасылаць любога чалавека. Што ж там асаблівага: выдай кніжку, запішы яе ў фармуляр, увечары клуб адчыні, а пасля зачыні, і ўсё.

А ў выніку сярод культасветработнікаў раёна вельмі многа такіх, якія, скажам прама, не на сваім месцы. Незакончаную сярэднюю адукацыю мае, напрыклад, дырэктар раённага Дома культуры Аўгуст Фёдаравіч Ламберт. Ён нідзе, не вучыцца, не павышае сваіх ведаў. Аўгуст Фёдаравіч хворы чалавек, яму цяжка выязджаць у сельскія клубы і дамы культуры. Ды і самадзейнасці ён не можа нічым памагчы, бо арганізатарскіх здольнасцей не мае. Застаецца яшчэ гаспадарчая дзейнасць. Але і тут у яго не ўсё як след ладзіцца. Аўгуст Фёдаравіч у свой час быў планавікам. Ну, і няхай бы працаваў чалавек. Гэта ж яго прафесія. А да культуры ён мае вельмі далёкае дачыненне. Ужо колькі год ідзе пра гэта гаворка і ў райкоме партыі і ў райвыканкоме, але ўсё застаецца па-ранейшаму.

Раённы Дом культуры фактычна выконвае функцыі гарадскога. Ён не аказвае метадычнай дапамогі калгаснай самадзейнасці. І не выпадкова ў Опсаўскім сельскім Доме культуры і ў некаторых іншых культасветустановах справы не ладзяцца.

Нас крыху здзіўляе, чаму загадчыца аддзела культуры Кацярына Логінаўна Шапо — энергічны, прынцыповы работнік, добры арганізатар—мірыцца з недахопамі.

Я пабывала ў чатырох сельсаветах раёна і пераканалася, што трэба больш сур'ёзна і ўдумліва займацца падборам і расстаноўкай кадраў культасветработнікаў, не пасылаць ва ўстановы культуры выпадковых людзей. У раёне 108 работнікаў культасветустаноў, а завочна вучацца толькі дзевяць, хоць 37 чалавек маюць незакончаную сярэднюю адукацыю.

Ажывіць работу ўстаноў культуры, зрабіць яе баявой, надзённай—неадкладная задача. І пачынаць гэтую справу трэба з умелага падбору, расстаноўкі і выхавання кадраў.

Я. ДАНСКАЯ.

Браслаўскі раён.

СРОДКАМІ МУЗЫЧНАГА МАСТАЦТВА

З вялікім хваляваннем чыталі мы ў часопісе «Коммунист» артыкул М. С. Хрушчова «Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва».

У гэтым выдатным партыйным дакуменце Мікіта Сяргеевіч зноў праяўляе чулыя клопаты аб росквіце мастацтва ўсіх сацыялістычных нацый.

Нам патрэбны, чытаем мы ў артыкуле, такія кнігі, кінафільмы, спектаклі, творы музыкі, жывапісу і скульптуры, якія выхоўвалі б людзей у духу камуністычных ідэалаў.

Ці можа быць больш пачэсная задача, чым ствараць такія творы!

Савецкі народ рыхтуецца дастойна сустрэць XXII з'езд КПСС. І мы, беларускія кампазітары, павінны з усёй энергіяй і талентам ствараць музыку аб нашай гераічнай рэчаіснасці, аб людзях, якія сваім подзвігам множаць славу сацыялістычнай Радзімы.

Многае зроблена беларускімі музыкантамі за апошні час. Ёсць у нас ва ўсіх жанрах творы, якія заслужылі ўвагу і прызнанне савецкага слухача. Але трэба яшчэ больш рабіць для таго, каб нацыянальная музыка беларускага народа атрымала шырокае прызнанне ўсесаюзнага слухача і за рубяжом.

Мы лічым справай гонару працаваць так, каб сваімі новымі творамі маглі прэтэндаваць на атрыманне Ленінскай прэміі. Гэта найвышэйшы крытэрый каштоўнасці музычных твораў.

Праблемы развіцця савецкага мастацтва, пастаўленыя М. С. Хрушчовым у новым артыкуле, выклікаюць глыбокі роздум ва ўсіх творцаў беларускай музыкі.

Вобраз сучасніка пэўным чынам адлюстраваны ў оперы «Калючая ружа» Ю. Семянякі, у трэцяй сюіце М. Аладава, у кантатах І. Кузняцова, у радзе песень Ул. Алоўнікава, у сімфанічнай і камернай творчасці некаторых аўтараў. Аднак патрабуюцца далейшыя вялікія намаганні кампазітараў, каб наша сучаснасць знайшла высокамастацкае адлюстраванне ў музыцы. Трэба больш чула прыслухоўвацца да пульсу нашага жыцця, глыбей перадаваць у музычных вобразах унутраны свет, думкі і пачуцці будаўніка камунізма.

Артыкул М. С. Хрушчова наносіць сакрушальны ўдар па буржуазнаму дэкадэнцкаму мастацтву, ён будзе спрыяць новаму росквіту савецкай музыкі і тэатра, жывапісу і скульптуры, бо «ў палітыцы партыі, у яе ідэалогіі савецкія пісьменнікі, кампазітары, мастакі, работнікі кіно і тэатра знаходзяць невычарпальную крыніцу творчага натхнення».

Я. ЦІКОЦКІ,
народны артыст СССР, старшыня Саюза савецкіх кампазітараў БССР.

Партыя заклікае

Кожнае выступленне М. С. Хрушчова па пытаннях літаратуры і мастацтва натхняе нас, дзеячоў савецкай культуры, на новыя творчыя здзяйсненні ў імя народа.

Патрэбны, гаворыць Мікіта Сяргеевіч Хрушчоў у артыкуле «Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва», такія таленавітыя, яркія кнігі, якімі людзі зачытваліся б, патрэбны такія фільмы, якія людзі глядзелі б з прыемнасцю, патрэбна такая музыка, якую слухаць было б асалодай.

Гэтыя, поўныя пашаны і любві да савецкага гледача і слухача словы з'яўляюцца праграмай дзейнасці і для нашага калектыву — Дзяржаўнага народнага хору, прызванне якога — прапагандаваць беларускую народную песню, народны танец.

У час нашых гастроляў у Венгрыі мы пераканаліся, што беларуская народная творчасць, нацыянальныя песні і танцы зразумелыя і блізкія сэрцу зарубежных сяброў. Яны слухалі нашы канцэрты з сапраўднай асалодай.

Партыя заклікае нас не спыняцца на дасягнутым, не захапляцца поспехамі. Мы павінны нястомна ўзбагачаць рэпертуар хору песнямі аб вялікім працоўным подзвігу будаўнікоў камунізма, новымі танцамі, якія адлюстроўвалі б пачуцці народа, яго быт.

Вядома, якое вялікае значэнне мае ў музычнай прапагандзе харавая творчасць. Яна не толькі дае эстэтычную асалоду, але і падрыхтоўвае слухачоў да лепшага ўспрыняцця буйных музычных форм — сімфанічных, оперных і аратарыяльных. Харавая песня і народны масавы танец выхоўваюць высокія эстэтычныя густы ў савецкіх людзей. І таму мы звяртаемся да беларускіх кампазітараў — прафесіянальных і самадзейных — больш дапамагаць нам у прапагандзе народнай музычнай творчасці.

Артыкул М. С. Хрушчова накіроўвае думкі і натхненне ўсіх работнікаў савецкай музыкі, кампазітараў і выканаўцаў на тое, каб шукаць новыя тэмы і мелодыі, народжаныя народам, знаходзіць свежыя мастацкія вобразы ў невычэрпных крыніцах жыцця.

Нам патрэбны песні і танцы розных жанраў — гераічныя, лірычныя і жартоўныя, якія раскрывалі б шматгранны характар савецкага чалавека, яго глыбокі інтэлект, паэтычнасць, шчодрасць сэрца. І мы спадзяёмся разам з аўтарамі беларускай музыкі пашырыць рэпертуар народнага хору за кошт такіх твораў.

Г. ЦІТОВІЧ,
народны артыст БССР.

Па гарадах братняй Венгрыі

Нядаўна Беларускі дзяржаўны народны ансамбль песні і танца вярнуўся з гастролей па Венгерскай Народнай Рэспубліцы.

Мы ведалі, што Венгрыя з'яўляецца краінай высокай музычнай культуры, і гэта прымушала кожнага ўдзельніка калектыву ў часе падрыхтоўкі да гастролей працаваць творча, натхнёна і ўпарта, літаральна шліфаваць кожны канцэртны нумар.

Мы прыбылі ў Венгрыю ў самую цудоўную пару — пару цвіцення садоў. Па-веснавому было радасна ў нашых сэрцах. І было ад чаго радавацца: якраз у час нашага падарожжа ў Венгрыю мы даведаліся пра палёт у космас нашага суайчынніка Юрыя Гагарына. Гэтае паведамленне поўніла нашы сэрцы гонарам за сваю Савецкую Радзіму, за тое, што мы з'яўляемся яе прадстаўнікамі на венгерскай зямлі ў такі цудоўны час.

У першы дзень нашага прыезду мы захапляліся вуліцамі Будапешта, прыгажосцю яго бульвараў, архітэктурных ансамбляў і помнікаў.

Першае выступленне ансамбля адбылося ў Чэпелі — цытадэлі рэвалюцыйнага пралетарыяту Венгрыі. Гэты канцэрт асабліва запомніўся нашым артыстам. Усе вельмі хваляваліся перад яго пачаткам. Кожнага непакоіла думка: як прыме нас венгерскі глядач, ці спадабаюцца яму нашы песні і танцы?

І вось адкрываецца заслона. У зале ўспыхваюць бурныя воплескі. Гэта чэпельскія рабочыя вітаюць нас — пасланцоў краіны Саветаў — краіны, якая першай у свеце ажыццявіла палёт чалавека ў космас.

Гучыць у выкананні хору прывітальная песня народнага артыста Г. Цітовіча на венгерскай мове, і ў зале з новай сілай узнімаецца бура дружных воплескаў. Адзін нумар змяняецца другім, і кожны раз успыхваюць бурныя авацыі.

Канцэрт закончан, але публіка яшчэ доўга не разыходзіцца, апладыруючы нам. Адчуваецца, што ў гэтых воплесках выказваецца не толькі задавальненне канцэртнай праграмай, а, перш за ўсё, любоў да савецкіх людзей.

Наступныя нашы выступленні праходзілі таксама з вялікім поспехам. І нягледзячы на тое, што песні выконваліся на беларускай мове, яны заўсёды прымаліся цёпла, дзе б мы іх ні выконвалі.

Яшчэ большым поспехам карысталіся танцы. Амаль кожны нумар даводзілася паўтараць. Праўда, гледачы не крычалі «біс», у іх гэта, як мы заўважылі, не прынята, а «бісіравалі» працяглымі апладысментамі.

Вялікі поспех меў танец «Партызанская быль», пастаўлены заслужаным дзеячом мастацтва БССР П. Акулёнкам. Гэта танец пра гераічнае мінулае беларускага народа, ён даходзіў да глыбіні душы кожнага гледача, нагадваючы венгерскім патрыётам пра барацьбу супраць фашызму.

Вядома, што поспех танца залежыць не толькі ад тэмпераменту і майстэрства выканання, але і ад ідэі, якую ён выказвае. У адной з сустрэч з намі работнікі тэатра горада Сегед адзначылі гэтую рысу ў нашых харэаграфічных пастаноўках.

Апроч выступленняў у сталіцы Венгрыі ансамбль выязджаў і на перыферыю. Ён пабываў у многіх гарадах. Венгерскія гарады своеасаблівыя па архітэктуры, адрозніваюцца адзін ад аднаго планіроўкай. У іх многа прыгожых сквераў і бульвараў. Для большасці з іх характэрна наяўнасць мноства спартыўных і дзіцячых пляцовак, тэнісных кортаў, плавальных басейнаў, чысціня і ахайнасць вуліц.

Нам вельмі спадабаўся горад Сегед на беразе мнагаводнай Цісы. Гэта адзін са значных культурных цэнтраў Венгрыі, «горад сонца», як яго называюць венгры. У ім многа помнікаў — работы выдатных майстроў. На тэатральнай плошчы, на якой умяшчаецца больш сямі тысяч гледачоў, штогод у ліпені—жніўні праводзіцца Сегедская тэатральная вясна, на якую прыязджаюць майстры мастацтваў з розных краін свету.

У вольны ад канцэртаў час калектыў ансамбля наведваў гістарычныя месцы і музеі, знаёміўся з мастацтвам венгерскага народа. Неяк вечарам мы з асалодай паглядзелі венгерскі балет на лёдзе.

Было наладжана нямала сустрэч з работнікамі мастацтва і культуры. На сустрэчы з Венгерскім народным ансамблем мы бліжэй пазнаёміліся з яго песнямі і танцамі. Пагаварылі аб рэпертуары, пацікавіліся тым, як нашы сябры папаўняюць рэпертуар новымі творамі. Нам яны расказалі, што ў брыгаду, якая выязджае ў сельскую мясцовасць для выяўлення народных танцаў, уключаюць кінаапаратара, які здымае танцы так, як іх выконвае народ, і пасля гэтага танцы апрацоўваюцца для сцэны майстрамі харэаграфіі. Такая практыка, мне здаецца, заслугоўвае ўвагі. Мабыць, і нашым творчым арганізацыям і дамам народнай творчасці варта рабіць гэта.

Месяц, вядома, не вельмі вялікі час, але за гэты час калектыў абслужыў больш дваццаці тысяч гледачоў, пазнаёміў іх з народным мастацтвам Беларусі.

Наша знаходжанне ў Венгрыі не было звычайнай гастрольнай паездкай. Яно, як адзначалі венгерскія таварышы, сапраўды з'явілася важнай падзеяй у культурным жыцці Венгерскай Рэспублікі, яшчэ адной ніткаю, якая змацоўвае дружбу нашых народаў.

Г. ПАНОЎ,
артыст хору Беларускага народнага ансамбля песні і танца.

Выступленне Беларускага народнага ансамбля песні і танца ў Будапешце. Фота Г. Фралова.

Пра нашага цудоўнага сучасніка

Думкі, выказаныя ў артыкуле М. С. Хрушчова «Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва» знайшлі жывы водгук у гродзенскіх мастакоў. Мікіта Сяргеевіч падкрэслівае веліч задач, вырашаць якія мы ўсе заклікаеы ў меру сваіх сіл і здольнасцей. Быць не абыякавымі сузіральнікамі, а актыўнымі ўдзельнікамі гістарычных здзяйсненняў свайго часу, памнажаць духоўнае багацце свайго народа — ці можа быць больш высакародны і пачэсны абавязак!

За апошнія гады мастакі Гродзеншчыны дамагліся пэўных творчых поспехаў. Было праведзена дзевяць абласных выставак, на якіх экспанаваліся палотны разнастайнай тэматыкі і розных жанраў. На апошняй рэспубліканскай выстаўцы выяўленчага мастацтва наш калектыў экспанаваў 17 палотнаў.

Аднак трэба прызнаць, што мы яшчэ слаба звязаны з жыццём, не праяўляем неабходнай настойлівасці ў адкрыцці новага жыццёвага матэрыялу, ва ўдасканаленні майстэрства.

Мы павінны цалкам прыняць у свой адрас заўвагу Мікіты Сяргеевіча аб тым, што савецкім мастакам трэба глыбей вывучаць жыццё, знаходзіць у ім узоры цудоўнага, прыклады ўзлёту чалавечай думкі і высокага творчага натхнення. Час патрабуе ад нас яркіх рэалістычных твораў, смелых пошукаў і дзярзанняў.

Шырокія магчымасці для творчага размаху кожнага мастака дае падрыхтоўка да Усесаюзнай выстаўкі выяўленчага мастацтва, якая павінна адкрыцца ў Маскве напярэдадні XXII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Гродзенскія мастакі таксама рыхтуюцца дастойна сустрэць гістарычны з'езд Камуністычнай партыі. Большасць членаў нашага творчага калектыву праяўляе выключную цікавасць да сучасных падзей, да жыцця і працы рабочых, калгаснікаў і інтэлігенцыі.

В. Савіцкі збірае эцюдны матэрыял, распрацоўвае эскіз для карціны, прысвечанай будаўніцтву азотна-тукавага завода ў Гродна. Гэта адна з буйнейшых новабудоўляў рэспублікі.

А. Кох мае намер экспанаваць партрэты перадавых людзей вобласці — Герояў Сацыялістычнай Працы даяркі М. Занеўскай і ткачыхі М. Чакель.

Некалькі палотнаў нашых мастакоў прысвячаюцца абароне Брэсцкай крэпасці. На гэтую тэму пішуць зараз мастакі Д. Парахня, Г. Старалаўнікаў, М. Плужнік.

Мастак К. Пятроў рыхтуе серыю графічных лістоў «Гродна будуецца».

Эскіз карціны аб людзях нашых калгасаў распрацаваў мастак А. Арнаутаў.

Мастакі І. Сямёнаў, С. Сілуянай і С. Агнёў працуюць над эскізам палітычнага плаката да XXII з'езда партыі.

Мы мяркуем у бліжэйшы час арганізаваць выстаўку твораў мясцовых мастакоў у калгасе імя Сталіна Гродзенскага раёна. (У мінулым годзе такая выстаўка была праведзена ў калгасе «Гвардыя» Берастовіцкага раёна). Падабраны палотны, якія будуць там экспанавацца.

У планах Гродзенскага аддзялення Саюза мастакоў БССР — адкрыццё справаздачных выставак асобных мастакоў.

Многа мы павінны яшчэ зрабіць для павышэння ідэйна-эстэтычнага ўзроўню нашай творчасці з тым, каб лепш задавальняць высокія запатрабаванні народа.

Наш абавязак — аказваць творчую дапамогу народным умельцам. Нядаўна абласны Дом народнай творчасці правёў семінар народных умельцаў, сярод якіх выяўлены надзвычай здольныя людзі.

Значных поспехаў дамогся самадзейны скульптар А. Ліпень, які працуе над партрэтам перадавой свінаркі Г. Ракуць. Цікавыя работы рэзчыка па дрэву С. Быка, мастака з Навагрудка Г. Кузняцова і іншых.

Час патрабуе ад кожнага з нас нястомнага ўдасканалення майстэрства. Трэба працаваць больш, лепш, з сапраўды высокім натхненнем, каб ствараць палотны, вартыя нашай велічнай эпохі. Да гэтага заклікае нас Камуністычная партыя, у гэтым галоўны змест артыкула М. С. Хрушчова.

І. ПУШКОЎ,
мастак.

Гродна

Смецце

Пісаць пра дармаедаў агідна. З куды большай ахвотай і задавальненнем намалявалі б мы партрэты людзей сумленных і працавітых. Але нічога не зробіш, калі ў доме завялося смецце, яго трэба вымятаць.

Што такое дармаед? Чым (а галоўнае, за чый кошт) ён харчуецца?

Мы знайшлі ў Гродна некалькі экземпляраў звычайнага дармаеда.

Паколькі не ўсе чытачы мелі магчымасць назіраць дармаеда ў непасрэднай, так сказаць, блізкасці, дык мы лічым небескарысным расказаць хоць бы ў агульных рысах аб гэтай унікальнай, непрыемнай і зусім непатрэбнай нашаму грамадству разнавіднасці паразіта.

Знаёмцеся, калі ласка!

«Я ПРАДАЮ ВОПРАТКУ СЫНА»

Гэты дужы трыццаціпяцігадовы дзяцюк (завуць яго Міхаіл Бушмялёў) па свайму складу нагадвае барца цяжкавагавай катэгорыі. Сваімі вялізнымі рукамі ён, здаецца, мог бы гнуць падковы. Яму б варочаць зямлю бульдозерам, здабываць вугаль у шахце, валіць лес, круціць баранку самазвала... А ён вось ужо некалькі год запар б'е лынды. Дайшоў да таго, што некалькі месяцаў назад запхнуў у чамаданы рэчы жонкі і дзяцей і ўцёк у горад Глазаў. Там яго бачылі на рынку. Асіплым ад гарэлкі галасам ён прапаноўваў:

— Грамадзяначка, купіце сарочку... Шаўковая, з карункамі... Амаль дарма. Не задавальняе? Тады магу прапанаваць валёнкі на малога. Амаль новыя. Не скупіцеся, давайце на паўлітэрка — і па руках!

Паразіта затрымала міліцыя. На жаль, справа да суда не дайшла. Ён бухнуўся на калені перад жонкаю, пралівау кракадзілавыя слёзы, прасіў дараваць яму.

— Люба! Я больш не буду! — лемантаваў ён.—Я стану добрым, кіну піць, буду працаваць.

Жонка паверыла. Аднак, верны сваім дармаедскім пераконанням, Бушмялёў адплаціў ёй чорнай няўдзячнасцю. Зноў абакраў сям'ю і паехаў. Блукаў каля года ў Іркуцку, пакуль не прапіў усе рэчы. Потым вярнуўся зноў пад дах жончынай хаты. Жонка яшчэ раз даравала. Цяпер у яе твар у сіняках, рука ў гіпсе. Бушмялёў збіў яе. На гэты раз, будзем спадзявацца, яму не даруе ні жонка, ні пракурор.

«ГАНЯЦЬ ГАЛУБОЎ — ХІБА ГЭТА НЕ РАБОТА?»

Погляд спадылба—дзёрзкі і адначасова блуклівы. Хада расхлябаная. Каўнер кашулі расшпілены, відаць цяльняшка, хоць у дзевятнаццацігадовага абібока душа зусім не марская, а наадварот, нікчэмная.

Штурхнуць выпадковага прахожага, пакрыўдзіць дзяўчыну, кінуць камень у акно — гэта ён умее!

— Тадэвуш, — пытаецца ў яго начальнік міліцыі Пётр Рыгоравіч Назаркін,—ці мог бы ты, напрыклад, зрабіць табурэтку?

— Што вы, таварыш начальнік! Кім вы мяне лічыце?

— Дык што ж ты ўмееш рабіць?

— Рабіць? Навошта рабіць?

Тадэвуш Кадо не разумее пытання. Сапраўды, навошта яму працаваць, калі за яго ўсё робяць іншыя: пякуць хлеб, шыюць вопратку, пішуць кнігі. Між іншым, кніг Тадэвуш не чытае. Газеты яго таксама не цікавяць. Аб палёце Юрыя Гагарына ў космас ён сёе-тое чуў, але не вельмі зайздросціў славе першага касманаўта. Ляцець у космас — гэта ж цяжка. А вось швэндацца па горадзе, насвістваючы матыўчык блатной песенькі,—гэта яму па сіле.

Хто яго корміць? Бацька, маці, браты. І лічыць ён гэта нармальнай з'явай.

— Табе, відаць, вельмі сумна, Тадэвуш?—пытаюся ў яго.

— Вось яшчэ! У мяне ёсць галубятня. Ганяць галубоў вельмі весела. І я сказаў бы—гэта таксама работа...

«ЖЫВУ НА ЎТРЫМАННІ ЖОНКІ»

На ім дарагі касцюм, модныя сандалеты. Рукі нервова камечаць палі фетравага капелюша.

— Даўно нідзе не працуеце?

— Два гады, трэці пайшоў.

— Спадабалася?

— Нічога, прывыкаю.

— А за якія, прабачце, сродкі жывяце?

— Жонка корміць.

А жонцы (яна працуе на фабрыцы), між іншым, даводзіцца карміць не толькі свайго гультаямужа, але і дзвюх маленькіх дачушак. Бацька сямейства, так сказаць, за два гады свайго дармаедскага існавання не купіў дочкам нават пары панчох.

— Вам не сорамна?

На гэта пытанне ён адказвае «сумленна», коратка і пэўна:

— Не.

Пачуццё сораму, як бачым, у яго зусім атрафіравалася. Калісьці (цяпер у гэта з цяжкасцю верыцца) ён быў крыху падобны на прыстойнага чалавека. Працаваў. І нават прыносіў дадому зарплату.

Праўда, працу ён шукаў своеасаблівую, на якой можна было б сёе-тое ўварваць ад дзяржавы. І «ўрываў», працуючы загадчыкам склада. Пакуль не папаўся. Папаўся—пасадзілі. Але трапіў пад амністыю, выпусцілі. Цяпер — «вольная птаха».

Калісьці адзін падарожнік пачуў такое прызнанне дзікуна: «Чаго хачу? Трошкі думаць. Трошкі працаваць. Многа-многа спаць. Многа-многа есці». У адрозненне ад гэтага дзікуна Пётр Лякун не хоча працаваць нават «трошкі». Жонка, прыходзячы стомленая з фабрыкі, мые яму бялізну, варыць абед. А сам ён, лежачы на канапе, пакрыквае на яе. Жонка, бачыце, дрэнна спраўляецца са сваімі абавязкамі. Яна мала зарабляе, боршч у яе не заўсёды наварысты, бываюць выпадкі (ну ці не абуральна гэта!), што на абед не паставіць чаркі.

— Ці ведаеце вы, Пётр Лякун, што згодна з Указам аб узмацненні барацьбы з асобамі, якія ўхіляюцца ад грамадска карыснай працы і вядуць антыграмадскае жыццё, вас могуць выселіць з Гродна?

Пры гэтых словах дармаед пачынае круціцца на крэсле. Указ ён, вядома, прачытаў, ды і не адзін раз. Дзіва што! Гэта ж мае самае непасрэднае дачыненне да яго асобы.

«БЕЗ ЧАРАЧКІ НЕ МАГУ»

Яна не трымалася доўга на адным месцы. Працавала афіцыянткай у рэстаране. Звольнілі. Пасля—буфетчыцай. Таксама прагналі. У медсёстры падалася — тое ж самае.

— Прывыкла, ведаеце, у рэстаране да чарачкі, — усміхаючыся, кажа яна,—вось і шукаю сабе такой работы, дзе можна было б бясплатна выпіваць.

Такой работы вось ужо некалькі год для Алены Ляўбэ не знаходзіцца ў Гродна. Таму аматар чарачкі вырашыла зусім не працаваць. Тым не менш ёй удаецца даволі такі часта трапляць у абдымкі Бахуса. За якія сродкі яна п'е? Ляўбэ проста выклянчвае на выпіўку ў наведвальнікаў рэстарана, у выпадковых прахожых у парку, на вуліцах.

* * *

Як бачым, філасофскае, так сказаць, крэда ў гэтых паразітаў адно. Яны хочуць есці, піць і забаўляцца за кошт «бліжняга свайго». У іх грубая душа і выпешчаныя рукі. Часта яны хітруюць. Але хітрыкі гэтыя прымітыўныя.

Народ патрабуе, каб дармаедаў прыбралі з дарогі, каб усялякія гультаі не блыталіся пад нагамі ў сумленных людзей, не перашкаджалі нам жыць, працаваць, дыхаць.

— Да гэтага часу нам даводзілася звяртацца толькі да сумлення дармаедаў,—гаворыць начальнік міліцыі Пётр Рыгоравіч Назаркін.—І трэба сказаць, што ў многіх з іх сумленне абудзілася. Можна назваць дзесяткі людзей, якія цяпер добра працуюць. Вось, напрыклад, Уладзімір Станіслаўчык. Шмат клопатаў прынёс ён у свой час і грамадскім арганізацыям горада і міліцыі. Аднак цяпер ён есць хлеб, зароблены сваімі рукамі.

— Ну, а што рабіць з тымі дармаедамі, на якіх ніякія пераконанні не дзейнічаюць?—працягвае Пётр Рыгоравіч.—Да іх, вядома, давядзецца ўжываць меры, прадугледжаныя Указам.

Правільна, Пётр Рыгоравіч. Няма чаго цацкацца з дармаедамі і паразітамі!

В. АЛЯКСАНДРАЎ.

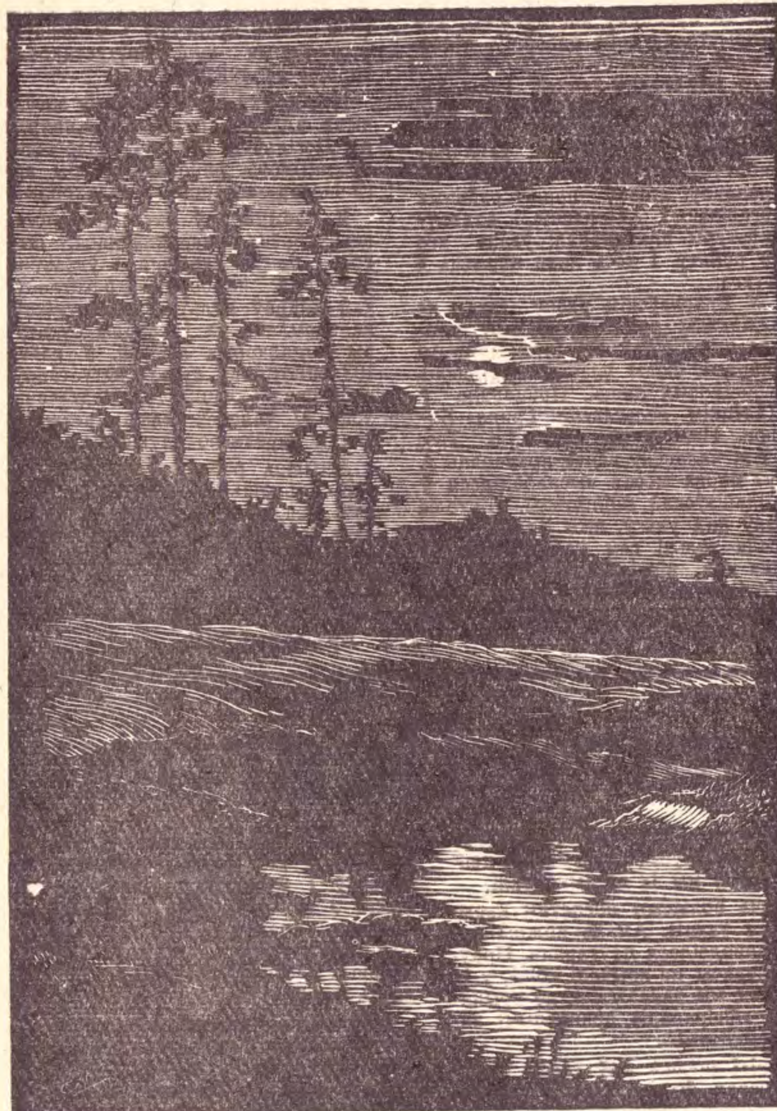

ПЕЙЗАЖ. Гравюра магілёўскага мастака **А. Кандрусевіча.**

СПРАВА ПОЙДЗЕ НА ЛАД

✦ Мінскае абласное ўпраўленне культуры, як паведамляе яго начальнік тав. Ю. Міхневіч, у адказ на заметку «А дзе ж бібліятэка?» М. Ганчарова, змешчаную ў 21 нумары нашай газеты за г. г., адкрыла ў Салігорску гарадскую масавую бібліятэку ў добрым памяшканні з трох пакояў. На камплектаванне кніжнага фонду бібліятэкі вызначана 1.000 рублёў.

✦ У 19 нумары нашай газеты за гэты год быў змешчан артыкул І. Міхайлава «На шасэйных дарогах».

Галоўнае ўпраўленне аўтатранспарту пры Савеце Міністраў БССР, як паведаміў рэдакцыі намеснік начальніка ўпраўлення тав. А. Андрэеў, абмеркавала артыкул і прыняло рашэнне: у гэтым годзе пусціць па лініі 610 новых машын, асабліва павялічыць іх колькасць на міжгародніх лініях.

Будзе працягвацца будаўніцтва аўтастанцый, павільёнаў і білетных кас на дарогах.

У Мінску будуецца першы ў рэспубліцы аўтобусны вакзал.

✦ Сакратар Бярэзінскага райкома КПБ тав. В. Байкоў адносна артыкула А. Белавуса «Занядбаныя клубы і абыякавыя гаспадары» («Літаратура і мастацтва» № 21) паведаміў рэдакцыі наступнае.

Бюро РК КПБ указала загадчыку аддзела культуры тав. М. Сакаву на нездавальняючае кіраўніцтва клубамі і хатамі-чытальнямі, абавязала дырэктара саўгаса «Паплавы» тав. Першына і сакратара парткома тав. Сярмяжку адрамантаваць Мікуліцкі сельскі клуб і арганізаваць належным чынам культурна-асветную работу. Дырэктару саўгаса «Уша» тав. Пагранічнаму прапанавана стварыць належныя ўмовы для работы Котаўскай сельскай бібліятэкі і клуба.

НЕ ВЫСЕЧАШ СЯКЕРАЙ

«Гумарыстычна» пачынаецца гумарэска Яўгена Каршукова «Усмешка» («Маладосць» № 3, 1961):

«Ёсць людзі, **па твары** ў якіх увесь час гуляе ўсмешка...»

А ў вас, таварышы, па твары **не гуляла** ўсмешка, калі вы чыталі гэту фразу?

Урэшце, гэта **ролі не гуляе.**

* * *

«Смерць за смерць!» — гэтымі словамі канчаўся партызанскі ультыматум, і яны, як малаткі, груката лі ў галаву.

(**П. Рунец.** «Ультыматум». «Бярозка» № 2 за 1961 г.)

Бедная галава!

* * *

Адарваўшы кавалак ніткі, ён (Васька) пачаў прасоўваць яе канец у вушка іголкі. Але тая, як на зло, ніяк не лезла ў шчылінку.

(**М. Дубоўскі.** «Васькава вешалка» «Бярозка» № 2 за 1961 г.)

Чаго толькі не бывае на белым свеце!..

* * *

— Ну, і што, — злосна буркнуў Ваня. А між тым думка смаўжом смактала ў грудзях.

(**Я. Зазека.** «У новай сям'і». «Піянер Беларусі» № 9 за 1961 г.)

Вельмі страшна!

* * *

«У 1921 годзе Андрэй Александровіч, **будучы яшчэ зусім малым хлапчуком,** босы прыйшоў да Цішкі Гартнага ў рэдакцыю газеты «Савецкая Беларусь» і пачытаў свае першыя паэтычныя радкі», — піша Мікола **Хведаровіч** у «Памятных сустрэчах» на старонцы 45.

«Будучы яшчэ зусім малым хлапчуком...» Цікава, колькі ж гадоў меў гэты хлапчук?

Праробім простае арыфметычнае дзеянне: ад 1921 аднімем 1906 (год нараджэння А. Александровіча) і ў выніку атрымаем 15.

Нішто сабе хлапчук!

НА ТЭАТРАЛЬНАЙ СЦЭНЕ

Дзяржаўны рускі драматычны тэатр БССР паказаў новую пастаноўку «Акіян» А. Штэйна (рэжысёр М. Співак).

У сцэне з другой дзеі спектакля, якую мы тут бачым, удзельнічаюць артыст **Р. Янкоўскі** (Часоўнікаў), **Ю. Сідараў** (Куклін), **Л. Былінская** (Анічка).

Фота **М. Рубінштэйна.**

ПРАВА НА БІЯГРАФІЮ

Біяграфія... Мы прывыклі да таго, што біяграфію мае чалавек. А вось біяграфія спектакля? Як рэдка, на жаль, мы гаворым пра біяграфію сцэнічнага твора. Па-першае, вельмі рэдкія спектаклі маюць сваё вялікае і цікавае жыццё. Іншы раз год нараджэння спектакля і год яго «смерці» — адзін і той жа. А іншы раз, калі нават спектакль і пражыў гады, мы не цікавімся прычынамі яго даўгалецця. І хто ведае, магчыма, каб мы часцей задумваліся над лёсам таго ці іншага сцэнічнага твора, у нас было б больш шматгадовых спектакляў, сцэнічных твораў вялікага змястоўнага жыцця, цікавага лёсу, а не часовых, якія, не нарадзіўшыся, паміраюць.

Спектакль, як і чалавек, мае права на біяграфію.

Біяграфія народнай камедыі Віталія Вольскага «Несцерка» ў пастаноўцы Тэатра імя Якуба Коласа пачалася дваццаць год назад у апошні перадваенны месяц.

Камедыя «Несцерка» тройчы была паказана ў Маскве ў суровыя дні Айчыннай вайны.

Другі раз масквічы глядзелі «Несцерку» ў дні Дэкады беларускага мастацтва і літаратуры. Грамадскасць і крытыка асабліва падкрэслілі ў сцэнічным творы раскрыццё характва душы працоўнага беларуса.

Нашы артысты ставілі спектакль 5 снежня 1960 года для гледачоў маскоўскага тэлебачання. І на гэты раз у ім знайшліся свежыя інтанацыі ў раскрыцці характва ўнутранага свету героя.

Акрамя Масквы, спектакль быў цёпла сустрэты гледачамі Кіева, Харкава, Адэсы, Нікалаева, Вільнюса, Гомеля, Мінска. Аб спектаклі пісалі газеты «Правда», «Известия», «Комсомольская правда», «Литературная газета» і вельмі многа — беларускі рэспубліканскі друк. Галоўным удзельнікам і пастаноўшчыкам спектакля (А. Ільінскаму, Ц. Сяргейчыку, Н. Лойтару, І. Любану) была прысуджана Сталінская прэмія першай ступені.

Спектакль і сёння хвалюе. Майстры — выканаўцы галоўных роляў перадалі эстафету моладзі. Цяпер ролю Несцеркі разам з А. Ільінскім іграе Ф. Шмакаў, Насці — Л. Куцькіна, Юрася — Гарбук. І спектакль застаўся такім жа маладым, натхнёным і шчырым, як і ў дні прэм'еры.

Цяпер тэатр паказвае спектакль «Згублены сын» П. Данілава, які таксама цёпла сустрэты гледачамі. Мы спадзяёмся, што і ён будзе мець доўгае жыццё, багатую біяграфію. Але калі б не было «Несцеркі», мабыць, і не нарадзіўся б «Згублены сын». Ёсць непасрэдная сувязь у тым, што фальклорная традыцыя ў беларускім тэатральным мастацтве, пачатая «Несцеркам», развіваецца і ў іншых творах. У гэтых адносінах мы робім тое, што адбываецца ва ўкраінскім, грузінскім і іншых нацыянальных тэатрах. Сэнс у пастаноўцы фальклорных спектакляў у тым, каб знайсці ў іх інтанацыі, сугучныя сучаснасці.

«Несцерку» пашанцавала з першых дзён свайго нараджэння атрымаць прызнанне гледачоў. У сувязі з гэтым прыгадваецца такі хвалюючы эпізод. 20 чэрвеня 1941 г. спектакль быў паказаны чыгуначнікам Петразаводска. Гледачы, мала знаёмыя з беларускай моваю, аднак вельмі сардэчна і цёпла сустрэлі твор, і дзякавалі калектыву за яго высокае натхненне.

... Пачалася Айчынная вайна, і тэатр быў накіраваны ў эвакуацыю на часовую базу ў горад Уральск (Казахстан). Прыгадваецца такая размова ў цяплушцы поезда, што ішоў на ўсход.

— Вось бы нам зараз дэкарацыі і касцюмы «Несцеркі», з якім уздымам мы б сыгралі спектакль для казахскіх сяброў!

Гэтая заўвага была сустрэта з пэўнай іроніяй, бо нікому не верылася ў магчымасць такога цуду ў час суровай і жорсткай вайны, калі ўвесь транспарт быў заняты патрэбамі фронта.

Аднак «цуд» здзейсніўся. Як толькі мы прыехалі ва Уральск, нас сустрэлі радаснай весткай аб тым, што дэкарацыі і ўсё афармленне спектакля знаходзяцца ўжо на новай базе. Аб гэтым паклапаціліся нашы сябры — петразаводскія чыгуначнікі. Вось цудоўная рыса біяграфіі «Несцеркі».

Такія спектаклі сапраўды варты доўгага жыцця.

І. ДОРСКІ,
заслужаны дзеяч мастацтва БССР.

ГЭТЫ ТВОР ВЫХОЎВАЕ МУЖНАСЦЬ

«Авадзень» Э. Войніч—раман, які даўно атрымаў сусветнае прызнанне. Вялікую папулярнасць ён мае і ў савецкага чытача. Можна прыгадаць ацэнку твора і яго цэнтральнага вобраза героем рамана «Як гартавалася сталь» М. Астроўскага.

— ... Я за асноўнае ў «Авадні»,—гаворыць Павел Карчагін — за яго мужнасць, за бязмежную вынослівасць, за гэты тып чалавека, які здолен пераносіць пакуты, не паказваючы іх усім і кожнаму. Я за гэты вобраз рэвалюцыянера, для якога асабістае нішто ў параўнанні з агульным.

Нельга не згадзіцца з такой думкай. Твор сцвярджае мужнасць і самаахвярнасць у імя свабоды і шчасця людзей. Асабліва яго выхаваўчае значэнне ў атэістычным змесце, у тым, што ён востра выкрывае каталіцкае цемрашальства, антычалавечную рэакцыйную сутнасць рэлігіі.

У мастацкім вобразе Артура Бертана («Рыварэса»), па партыйнай мянушцы «Авадзень», — галоўнага героя рамана—мы пазнаём многія рысы кіраўніка тайнай патрыятычнай арганізацыі «Маладая Італія» Мадзіні.

Адзначаючы непаслядоўнасць і супярэчлівасць у дзеянні гэтай арганізацыі, яе слабыя сувязі з народам, Маркс у 1853 г. пісаў, што партыя Мадзіні «ўрэшце пераканалася, што нават у нацыянальных паўстаннях супраць чужаземнага дэспатызму адыгрываюць ролю класавыя адрозненні і што не ад вышэйшых класаў можна чакаць у наш час рэвалюцыйнага руху. Магчыма, прыхільнікі Мадзіні зробяць яшчэ адзін крок наперад і ўсвядомяць, што ім трэба сур'ёзна заняцца матэрыяльным становішчам італьянскага сялянства...»

У спектаклі Тэатра юнага гледача (рэжысёр В. Пацехін, мастак В. Кляшчэўскі, кампазітар Я. Глебаў) галоўны акцэнт зроблен на атэістычнай тэме, і тут на першым плане апынуўся драматычны канфлікт Артура з кардыналам Мантанэлі.

Малады артыст В. Лебедзеў знаёміць нас з тым, як юнак Артур, спачатку захоплены ліберальным прымірэнцкім дэвізам «Маладой Італіі»—«бог і народ», у выніку глыбокай асабістай трагедыі становіцца гнеўным, ваяўнічым атэістам. Даверлівы рамантык з чулым і пяшчотным сэрцам, якое перапоўнена светлымі ілюзіямі, становіцца рэзкім, саркастычным чалавекам, з'едлівым насмешнікам, аўтарам бліскучых памфлетаў супраць рэлігіі і яе служак, бязлітасным да ўсякай хлусні і фальшу. Гэтыя рысы характару героя завостраны ў сцэнічным вобразе.

Аднак літаратурны характар Артура супярэчлівы. У ім ёсць станоўчыя і адмоўныя рысы. Гэта выяўляецца ў імкненні Рыварэса да «імправізаванай рэвалюцыі» адзіночак, якое крытыкуе Маркс у дзейнасці «Маладой Італіі», адчуванне асуджанасці сваёй справы. «Заўтра прыйдзе смерць», — гаворыць ён Джэме. Артур часам шкадуе людзей, але разам з тым праяўляе да іх халодную абыякавасць.

У вобразе, які стварыў В. Лебедзеў, зроблены правільныя акцэнты на галоўным, але ён пэўным чынам аднапланавы. Прыглушаны супярэчнасці героя, хібы, уласцівыя кіраўнікам імправізаваных рэвалюцый. Рыварэс не Павел Карчагін і не непасрэдны папярэднік яго. Артур—таксама не ідэйны сваяк і Алегу Кашавому. У спектаклі, у яго эмацыянальным падтэксце, прыкметна імкненне празмерна зблізіць гэтыя вобразы розных эпох і светапоглядаў. Мы не ведаем, ці меў гэта на мэце В. Пацехін, але такія асацыяцыі ў трактоўцы вобраза артыстам міжволі ўзнікаюць.

Ул. Говар-Бандарэнка іграе ролю кардынала Мантанэлі таленавіта, з выключным эмацыянальным уздымам. Сцэнічны вобраз пазбаўлены схематызму, плакатнасці, інтанацый меладраматычнага злачынцы. І гэта правільна. Аднак нам здаецца, што псіхалагічныя акцэнты ў ролі зроблены артыстам не заўсёды дакладна. Што ж пераважае ў вобразе—душэўны боль бацькі за пакуты сына ці жахлівая крывадушнасць вернага служкі Ватыкана? Мы ўпэўнены, што апошняе вызначае асноўную тэму вобраза ў рамане. А кардынал Ул. Говара-Бандарэнкі празмерна мяккі, сардэчны. Гэтыя рысы асабліва фальшыва гучаць у апошняй карціне пасля расстрэлу Рыварэса са згоды Мантанэлі. Мы супраць аднапланавасці і згушчэння чорных фарбаў у вобразе, але за больш выразныя і дакладныя сатырычныя акцэнты. Інакш юнаму гледачу будзе цяжка зразумець суровую непрымірымую нянавісць «Авадня» да надта душэўнага патэра. Можа скласціся няправільнае ўражанне, што старэнькі кардынал не такі ўжо і благі чалавек і даў згоду на смяротнае пакаранне сына быццам бы толькі пад нейкім прымусам. А гэта супярэчыць усёй творчай канцэпцыі рамана.

Ёсць у спектаклі творчыя ўдачы ў вобразах Джэмы (Л. Цімафеева) і палкоўніка Ферары (В. Окалаў). Цікава сыграна (іменна «сыграна», а не выканана) К. Каралёвай роля Грасіні.

Добра, што ў спектаклі прагучалі думкі і эмоцыі, за якія раман Э. Войніч палюбіла наша моладзь. Але яму яшчэ не стае дакладнага адчування гісторыі і эпохі. І на гэтыя рысы твора рэжысуры варта звярнуць належную ўвагу.

М. МІХАЙЛАЎ.

Новыя клубы

У цэнтры калгаса імя Якуба Коласа Зельвенскага раёна вырасла новае, светлае памяшканне. Гэта сельскі клуб. Яго пабудаваў калгас. Тут ёсць пакоі для заняткаў гурткоў мастацкай самадзейнасці, глядзельная зала на 300 месц, пакой для бібліятэкі. Клуб электрыфікаваны. На сцэне новага клуба пастаўлены першы канцэрт мастацкай самадзейнасці.

Новыя культурна-асветныя ўстановы пабудавалі калгасы імя 18-га партз'езда, «1-я Мая», імя Суворава. Узводзяцца памяшканні клубаў у калгасах «Маладая гвардыя», імя Варашылава.

С. ПРАСНЯК.

Падзеі. Факты. Навіны

△ **У Віцебску адкрыўся новы шырокаэкранны кінатэатр. У гонар савецкага касмічнага карабля, на якім пабываў у космасе першы чалавек—Ю. А. Гагарын, кінатэатру прысвоена назва «Ус-ход».**

△ **Камедыю А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце» паставіў Алтайскі краявы драматычны тэатр. Прэм'ера прайшла з вялікім поспехам. З гэтым вясёлым, жыццярадасным спектаклем калектыў тэатра выязджае ў цалінныя раёны Алтая.**

△ **Амаль кожны месяц удзельнікі мастацкай самадзейнасці, Магілёўскага Дома культуры завода пад'ёмна-транспартнага абсталявання выязджаюць у падшэфны калгас «Зара» Чавускага раёна. Пасля студзеньскага Пленума ЦК КПСС калектыў Дома культуры распрацаваў мерапрыемствы шэфскай дапамогі.**

Мастацкія кіраўнікі драматычнага калектыву і хору Дома культуры намячаюць у бліжэйшы час дапамагчы сваім сельскім калегам у пастаноўцы адной многаактовай п'есы, развучыць новыя песні і танцы.

△ **Пры Бешанковіцкім раённым Доме культуры створана культмасавая камісія. Яна праводзіць кансультацыі з удзельнікамі самадзейнасці сельскіх клубаў і прадпрыемстваў раённага цэнтра. Па яе ініцыятыве на сцэне раённага Дома культуры выступаюць з абменнымі канцэртамі мастацкія калектывы раёна. Днямі была праведзена канферэнцыя, на якой абмяркоўвалася пытанне аб паляпшэнні работы раённага Дома туры.**

Талент зодчага

Мне прыгадваецца адна гутарка з акадэмікам А. В. Шчусевым, якая адбылася неўзабаве пасля Вялікай Айчыннай вайны. Гаворка ішла пра маладых савецкіх архітэктараў, чые работы былі прадстаўлены на Усесаюзны архітэктурны конкурс. А. В. Шчусеў паказаў мне фатаграфію і план адміністрацыйнага будынка ў Мінску. «Гэта надзвычай цікавая работа, — сказаў акадэмік, — у ёй выяўляецца разуменне аўтарам вялікіх сучасных задач і разам з тым глыбокае разуменне рускай класікі, творчае пераасэнсаванне спадчыны».

Аўтарам гэтага праекта быў беларускі архітэктар Валянцін Іванавіч Гусеў, якому нядаўна споўнілася 50 год. З іх 25 год В. Гусеў аддаў плённай архітэктурнай творчасці, вынікі якой сёння можна бачыць у многіх гарадах і гарадскіх пасёлках Беларусі. Хто не ведае будынка акругловага Дома афіцэраў у Мінску. Гэта адно з лепшых збудаванняў даваеннага Мінска, узведзенае па праекту В. Гусева ў садружнасці з І. Лангбардам, і сёння з'яўляецца архітэктурнай прыкметай беларускай сталіцы. Яно, між іншым, займае асаблівае месца ў творчай біяграфіі В. Гусева: ён аднаўляў гэты будынак пасля вайны.

У многіх гарадах Беларусі, якія сёння вызначаюцца цудоўнымі архітэктурнымі ансамблямі, ёсць архітэктурныя творы В. Гусева. Ён праектаваў фабрычна-заводскія будынкі, аб'екты культурна-бытавога абслугоўвання, жылыя дамы ў рабочых пасёлках. Фабрыка піяніна ў Барысаве і іголкавая фабрыка ў Віцебску — адны з першых прамысловых будынкаў у Беларусі. У праектах іх пасёлкаў Гусевым вырашаліся не толькі архітэктурна-планіровачныя задачы, але і ўвесь комплекс інжынернага абсталявання тэрыторыі і ансамблевага будаўніцтва.

142-кватэрны жылы дом у Бабруйску, а таксама жылыя дамы па вуліцах Леніна і Захарава ў Мінску і асабліва конкурсныя праекты ўзорных жылых дамоў для праспекта імя Сталіна з'яўляюцца прыкладамі глыбокага разумення аўтарам творчых задач сучаснай архітэктуры.

Цікавай работай В. Гусева з'яўляецца адміністрацыйны будынак у Мінску на рагу вуліц Калініна і Краснай. Выявіўшы прафесіянальную сталасць у вырашэнні інтэр'ераў, архітэктар паглыбляе прыёмы класічнай спадчыны рускай архітэктуры. Вялікай творчай удачай аўтара ў гэтым будынку трэба лічыць смелае вырашэнне агульных кампазіцыйных задач, прадыктаваных неабходнасцю ўпісаць гэтае збудаванне ў ландшафт тагачаснага архітэктурнага ансамбля над Свіслаччу. Гэтая работа атрымала высокую ацэнку журы Усесаюзнага конкурсу праектаў маладых архітэктараў — ёй прысуджаны дыплом і прэмія.

З глыбокім разуменнем класічных законаў архітэктуры В. Гусеў стварае другі адміністрацыйны будынак у Мінску. Яшчэ больш удумлівы праект Упраўлення Беларускай чыгункі па вуліцы Кірава ў Мінску.

Найбольш буйным ансамблем, збудаваным па праекту і пад кіраўніцтвам В. Гусева, з'яўляецца комплекс будынкаў па праспекту імя Кірава ў Віцебску. Гэты архітэктурны ансамбль, які ўвасобіў апошнія дасягненні горадабудаўніцтва Савецкага Саюза, значна ўзбагаціў архітэктурнае аблічча горада, вырашыў асноўную планіровачную задачу — пракласці сучасную магістраль.

Пры актыўным удзеле Гусева вядуцца буйнейшыя горадабудаўнічыя работы ў рэспубліцы. Ён кіруе архітэктурнай экспертызай, удзельнічае ў выбары месц пад новыя прамысловыя прадпрыемствы і новыя беларускія гарады— Салігорск, пасёлак пры Полацкім нафтаперапрацоўчым заводзе, Шацілкі. Больш чым 85 прамысловых, грамадскіх і жылых будынкаў і памяшканняў пабудавана ў Беларусі па яго праектах.

Адна з апошніх работ В. Гусева — праект новага санаторыя, у якім аўтар адыходзіць ад сваіх звычайных прыёмаў выкарыстання класічных форм. Ён дамагаецца вырашэння тэмы савецкай здраўніцы сучаснымі сродкамі архітэктуры. Корпус умела ўпісваецца ў мясцовы прыродны ландшафт. Гэты праект — бясспрэчная творчая ўдача аўтара, які паказвае дасканалае ўмельства ў вырашэнні сучасных архітэктурных задач.

З нядаўняга часу В. Гусеў цалкам заняты педагагічнай працай у Беларускім палітэхнічным і тэатральна-мастацкім інстытутах. Адметнай рысай Гусева-педагога з'яўляюцца яго чулыя адносіны да ўсяго новага, перадавога як у тэорыі, так і ў практыцы архітэктуры.

В. Гусеву ёсць што перадаць сваім выхаванцам, бо творчы вопыт і практыка архітэктара даволі вялікія і значныя.

І. БЕЛАГОРЦАЎ,
кандыдат архітэктуры.

Такой будзе новая беларуская здраўніца «Аксакаўшчына». Праект **В. Гусева.**

У Мінску закончылася чацвёртая традыцыйная дэкада творчых справаздач калектываў мастацкай самадзейнасці Палаца культуры Белсаўпрофа.

На гэтых здымках вы бачыце народную артыстку БССР Т. Ніжнікаву, якая ў суправаджэнні дзіцячага хору Палаца культуры выконвае «Вясенні вальс» Штрауса, і «Беларускі маладзёжны танец» у выкананні калектыву народнага танца.

Фота І. Змітровіча і Ул. Крука. (БЕЛТА).

ЛЯСНЫЯ БЫЛІ

Кніга Георгія Шчарбатава «Лясны фронт», якая выйшла ў Дзяржаўным выдавецтве БССР, амаль цалкам прысвечана партызанскай тэме. Тут змешчана аповесць «Шумелі пушчы» і шэраг апавяданняў пра Канстанціна Заслонава і іншых партызан.

Выхаванец Ленінскага камсамола Георгій Шчарбатаў пачаў сваю працоўную дзейнасць як журналіст. У якасці журналіста ён і быў накіраваны ў 1942 годзе ў варожы тыл, у партызанскія злучэнні з камандзіроўкай газеты «Савецкая Беларусь». Нароўні з усімі партызанамі прымаў удзел у баях, дапамагаў выпускаць на акупіраванай тэрыторыі газеты «Звязда» і «Чырвоная змена», многа падарожнічаў ад злучэння да злучэння па варожым тыле, сустракаўся з многімі героямі партызанскай барацьбы, шмат бачыў, шмат перажыў... У яго засталіся не толькі карэспандэнцыі, напісаныя непасрэдна на полі бою, але і запісныя кніжкі, дзённікі і, самае галоўнае, непасрэдныя назіранні, якія маглі стаць у будучым асновай, матэрыялам для добрага мастацкага твора.

У пасляваенныя гады Георгій Шчарбатаў шмат працаваў. Пачынаў ён з невялікага — з публікацыі дзённікаў, нарысаў і апавяданняў, каб потым перайсці да значных мастацкіх абагульненняў. Вынікам гэтай настойлівай працы і з'явілася аповесць «Шумелі пушчы» (1956 год), якая сведчыць, што сярод нас працаваў удумлівы таленавіты пісьменнік, якому было аб чым расказаць чытачу.

Што ў першую чаргу кідаецца ў вочы, калі чытаеш гэтую аповесць? Яна нясе ў сабе вялікую праўду жыцця. У аповесці няма надуманых сітуацый і сцэн, дробнай філасофіі, якой часта злоўжываюць пісьменнікі, калі ім няма чаго сказаць, калі яны павярхоўна ведаюць матэрыял. Сюжэт аповесці стройны і роўны, добра прадуманы і апраўданы самім жыццём.

Камсамолка, былая студэнтка педінстытута Ніна Ляльчук застаецца ў акупіраваным Мінску. Выпадкова яна сустракаецца з адным з кіраўнікоў гарадскога падполля, былым парторгам і выкладчыкам інстытута «дзядзькам» Макарэвічам, уцягваецца ў падпольную работу і, нарэшце, атрымлівае важнае заданне — даставіць у штаб партызанскага злучэння каштоўныя дакументы, здабытыя падпольшчыкамі. І яна, хоць і параненая, дакументы даставіла. Цяпер партызаны ведаюць планы фашысцкай карнай экспедыцыі «Вясновае свята» і цяпер ім лягчэй будзе справіцца з ворагам. Яно так і здарылася. Партызаны, хоць і з вялікімі стратамі, але выходзяць пераможцамі ў няроўнай барацьбе з добра ўзброеным ворагам.

Простая, на першы погляд, сітуацыя, але затое яна тыповая, характэрная для партызанскай барацьбы. На самай справе, яшчэ і цяпер многія замежныя «стратэгі» не могуць зразумець: адкуль такая сіла была ў савецкіх партызан, што яны амаль заўсёды з самага цяжкага становішча выходзілі пераможцамі, дабіваліся поспехаў у няроўнай барацьбе? У чым сакрэт іх сілы? А сакрэт тут просты. Увесь народ, адданы партыі і Радзіме, падтрымліваў партызан, і, як сказана ў адным з вершаў нашага паэта, уся Беларусь была партызанкай.

Гэтая акалічнасць вельмі пераканаўча і праўдзіва паказана ў аповесці Георгія Шчарбатава «Шумелі пушчы».

Пісьменнік імкнуўся глыбей зірнуць у душы людзей, раскрыць іх унутраны свет, паказаць чалавека такім, якім ён ёсць з усімі перажываннямі, радасцямі і пакутамі. У аповесці няма лішніх герояў. Кожны выконвае свае пэўныя функцыі, і калі выкрасліць аднаго з іх, то сюжэт мог бы рассыпацца. Але самыя прывабныя з іх—гэта Ніна Ляльчук і Віктар Тамілін са сваёй любімай песняй «Дзе ж ты, сінявокая...» Паміж маладым салістам ансамбля песні і танца і студэнткай Наташай Лунец (па клічцы Ляльчук) яшчэ да вайны завязалася шчырая дружба, якая потым перарасла ў каханне. Вайна іх разлучыла. І вось цяпер, у 1944 годзе, яны знаходзяцца ў адным партызанскім злучэнні, не ведаючы аб гэтым... І тут на сцэну выходзіць камандзір брыгады Шуст, які пачынае заляцацца да Ніны.

Шуст хоча выдаць сябе за адважнага воіна, адданага патрыёта. Але на справе ён — самы звычайны індывідуаліст. Гераізм яго знешні, паказны. Па сутнасці Шуст стаў здраднікам інтарэсаў агульнай барацьбы, калі, думаючы толькі аб сабе, распусціў брыгаду і адмовіўся ад барацьбы.

Вобраз Шуста — гэта праўдзівы вобраз індывідуаліста, усе яго ўчынкі псіхалагічна апраўданы і абгрунтаваны. Праўда, пісьменнік не расказаў, адкуль узяўся такі характар у чалавека, якія абставіны выхавалі ў ім гэты характар, але сам па сабе вобраз вельмі яркі і каларытны.

Праўдзіва намаляваў пісьменнік і вобразы іншых камандзіраў і партызан — камандзіра злучэння Васіля Макаравіча Бярозіна, начальніка штаба Чарных, камбрыга Платона Дулебы з яго страшнай трагедыяй — гібеллю жонкі і дзяцей ад рук гестапаўцаў, камандзіра брыгады Ігната Пушчы і многіх іншых. Калі добра прыгледзецца да іх, то можна без асаблівых цяжкасцей у кожным з іх пазнаць жывых людзей, знаёмых нам партызанскіх камандзіраў. Беручы канкрэтных партызанскіх дзеячоў, пісьменнік змяніў іх імёны і прозвішчы, аднак пакінуў канкрэтны адрас, геаграфічную абстаноўку, і мы можам лёгка пазнаць, аб якім партызанскім злучэнні тут ідзе размова, каго аўтар мае на ўвазе.

Пісьменнік, ствараючы чыста мастацкую рэч, называе сапраўдныя гарады і сёлы, лясы і выспы на балотах, дзе адбываліся падзеі. Тут Слуцк, Загалле, Любань, Азарычы і Глуск... Тут і дакладныя назвы фашысцкіх часцей і злучэнняў, якія ажыццяўлялі блакаду. Дакладныя прозвішчы нямецкіх генералаў і афіцэраў, што кіравалі аперацыяй «Вясенняе свята», пачынаючы ад гаўляйтэра Беларусі фон Готберга і канчаючы маёрам Лемам. Нават названа дата, калі адбываліся падзеі... Пісьменнік не пабаяўся магчымых супярэчнасцей паміж фактам і мастацкім домыслам. Не, ён добра справіўся са сваёй задачай.

Каларытнымі атрымаліся і вобразы здраднікаў—Сяміздрава і паэта Палына. Праўда, пісьменнік аддаў мала ўвагі паказу фармавання натуры Максіма Палына, які трызніў старасвецкай «Пагоняй» і валошкамі, што нібыта расцвілі ў яго сэрцы. Калі б аўтар працягваў працаваць над сваёю аповесцю і далей, то несумненна, гэты вобраз выліўся б у маляўнічую пародыю на тых бяздарных паэтаў, якія ў час акупацыі спрабавалі разгарнуць сваю дзейнасць, пад сцягам «пакутнікаў» за свой народ, а на самай справе былі непрыкрытымі ворагамі народа, прыслужнікамі гітлераўцаў. Палын лічыць сябе за інтэлігента, «чыстага песняра» і гэта не шкодзіць яму выконваць заданні гестапа, з брудзей мэтай прабрацца ў партызанскі лагер. Гэтыя палыны яшчэ і цяпер пырскаюць слінай з-пад фашысцкіх крылаў, у прыцемку Заходняй Германіі, аплёўваюць усё светлае, усё самае прыгожае ў нашым народзе.

Сяміздраў — гэта мацёры воўк, у якога ненавісць да Савецкай улады, як у кулака, выхавана з маленства, і ён працуе на акупантаў не за ўсю сілу свайго воўчага нутра — прадае чэсных савецкіх патрыётаў, падпальвае лес у час блакады, забівае з-за вугла і тут жа стараецца заслужыць давер у партызан.

Нялёгкім быў шлях да асабістага шчасця Віктара Таміліна і Наташы Лунец. Іх каханне пранесена праз усе выпрабаванні вайны, яно засталося светлым і чыстым. Гэтая ўрачыстасць любві гучыць у аповесці як гімн маладосці. Знаходзячыся ў самых складаных абставінах, героі захавалі свае пачуцці і тым радасней была іх сустрэча. Былы ад'ютант камандзіра злучэння Віктар вырастае ў камандзіра брыгады, і Наташа з ім ідзе на прарыў.

Добра і тое, што аўтар не шаржыруе прадстаўнікоў варожага лагера, а паказвае такімі, якімі яны былі на самай справе — хітрымі, настойлівымі, неадступнымі.

У аповесці ёсць шмат мастацкіх удач. Умела напісаны не толькі характары людзей, але і скупыя пейзажныя замалёўкі, мастацкія дэталі. Нагадаем апісанне Варшаўскай шашы: «Дарога, нібы жывая істота, жыла і пакутвала. Яна ўгіналася пад цяжарам танкаў і гармат, пакрывалася глыбокімі шрамамі, чарнела сотнямі ран. І, здавалася, — дарога не вытрымала. У адну з вераснёўскіх начэй тысяча дзевяцьсот сорак першага года яна раптам у гневе ўздыбілася пад калонай нямецкіх танкаў, несучы ім смерць». Гэты малюнак запамінаецца, як і многія іншыя ў аповесці Шчарбатава.

«Шумелі пушчы» — значны ўклад пісьменніка ў беларускую мастацкую літаратуру на партызанскую тэму. І таму здзіўляешся, калі часта работнікі нашага кіно папракаюць пісьменнікаў, што ў нас няма такіх твораў, якія можна было б перакласці на мову кіно. Думаецца, што аповесць Шчарбатава магла б стаць добрай асновай для кінасцэнарыя.

Пасмертна выдадзеная кніга Георгія Шчарбатава «Лясны фронт» несумненна знойдзе сабе ўдзячнага чытача, які адчуе жывы роздум аўтара над лёсам сваіх герояў, над абавязкам чалавека перад сваёй Радзімай.

Рыгор НЯХАЙ.

Фільм пра выдатнага музыканта

Нядаўна споўнілася 70 год з дня нараджэння выдатнага савецкага кампазітара лаўрэата Ленінскай прэміі Сяргея Пракоф'ева. У сувязі з гэтай датай на Маскоўскай студыі навукова-папулярных фільмаў рэжысёрам Л. Сцяпанавай па сцэнарыю В. Камісаржэўскага створана каляровая поўнаметражная кінакарціна «Кампазітар Сяргей Пракоф'еў».

Фільм уводзіць гледача ў вялікі свет музыкі Пракоф'ева, дапамагае зразумець яго жыццёвы і творчы шлях.

У карціне ўзноўлены ўрыўкі з папулярных пракоф'еўскіх опер, балетаў, сімфоній, якія выконваюць буйнейшыя спевакі, танцоры, музыканты і акцёры нашай краіны.

Алесь ШАШКОЎ

Дзяржаўнае выдавецтва БССР рыхтуе да друку новую кнігу Алеся Шашкова — раман «Слухай сваё сэрца», дзе, адлюстроўваючы жыццё аднаго калгаса, аўтар паказвае тыя грандыёзныя змены, якія адбыліся ў жыцці вёскі былой Заходняй Беларусі.

Прапануем чытачам раздзел з рамана.

ГОСЦЬ З ЧОРНАГА ХОДУ

Вечарам Васілю Загорскаму пазваніў Антон Пятровіч Клёст і па сакрэту паведаміў, што ў раён прыслалі аж трох агранамаў з вышэйшай адукацыяй.

Тры агранома на раён — гэта не многа, але ўсё ж, калі паспяшацца...

Усю дарогу паласаваў Васіль жарабка пякучай раменнай пугай, кляў глыбокі снег і гультаяватых раённых дарожнікаў, нарэшце дабраўся да раённага цэнтра, прыехаў туды роўна ў дзевяць і — спазніўся! Усе тры агранома ўжо атрымалі прызначэнні і паехалі на месца працы.

— А як жа мне цяпер? — плюхнуўся ў крэсла Васіль і варожа зірнуў у вочы сакратару райкома.

— Прыйдзецца яшчэ крыху пачакаць, — ухіляючыся ад позірку Загорскага, адказаў Хадасевіч. — Дзе я вазьму? Прыслалі трох — у самыя адсталыя калгасы накіраваў...

— А я што — лысы?!

— Ну, твой калгас яшчэ дзякаваць богу! — усміхнуўся Хадасевіч.—На моцных нагах стаіць.

— Не дасце агранома — занепадзе! — катэгарычна заявіў Васіль і адвярнуўся, пачаў глядзець праз акно на вуліцу, па якой, агрызаючы снег, поўз бульдозер.

— А вось дык мне ліха! — засмяяўся Хадасевіч, прыкурваючы папяросу.

— Я сур'ёзна кажу, — не зірнуўшы на сакратара, з хваляваннем загаварыў Васіль. — Землі апусцелі, акісліліся, севазвароты пераблытаны, і сам чорт не разбярэцца, дзе сеяць лён, а дзе пшаніцу, куды везці калій, а куды аміячную салетру!

— І ўсё ж прыдзецца чакаць, пакуль наша Акадэмія дасць новы выпуск, — спачувальна ўздыхнуў Хадасевіч.

— А калі тое свята будзе?

— Як заўсёды: летам.

Загорскі хвіліну маўчаў, спадылба пазіраючы на сакратара, потым рашуча спытаў:

— Што вы мне скажаце, калі я сам знайду агранома?

— Дзякуй скажам, — не задумваючыся, адказаў сакратар.

— Тады кажыце, і я паеду.

— Пачакай! — спахапіўся Хадасевіч і ўважліва паглядзеў у вочы Загорскаму. — Перацягнуў агранома з адстаючага калгаса? Не выйдзе! Адбяру. Ды яшчэ і вымову ўляплю.

— Перацягваць я і не думаю, бо вымоў у мяне і так хапае,—усміхнуўся Васіль, устаючы з крэсла. — Дома знайду.

— Ну што ж, шукай, — памаўчаўшы, згадзіўся Хадасевіч. — Я здагадваюся, куды ты цэліш. І калі ўпэўнены, што знойдзеш у яго асобе калгаснага агранома, — дзейнічай.

— Паспрабую.

— Паспрабуй. Толькі глядзі, каб не выйшла так, як з Вацакам Збанам... Ты сапраўды звольніў Збана з брыгадзірства?

— Не звольніў, а выгнаў! І не аднаго яго. У кар'ер вапну здабываць накіраваў.

— Вось бачыш... Ну, ды не жмурся! Я не адгаворваю, а проста выказваю сваю думку.

* * *

... Ад райкома і да самай Альшэўкі думаў Васіль Загорскі над сваім паспешлівым рашэннем. Такое простае і яснае спачатку, цяпер яно дужа непакоіла і нават палохала яго.

«А што, калі я памылюся? — думаў ён, адпусціўшы лейцы. — Я ж амаль зусім не ведаю гэтага чалавека. Я толькі і бачыў яго, што зяцем пана Гарбацэвіча, панскім аграномам, падпанкам. А калі ён ім і застаўся? О, гэта будзе страшна! Кулак Збан кіраваў адной невялічкай часткай калгаса, а колькі шкоды зрабіў, зрабіў непрыкметна для іншых. Гэты ж — з вялізным вопытам, з веданнем зямлі, і возьме ў рукі па сутнасці ўсю гаспадарку. Што, калі і ён?..»

— Ды не можа быць! — уголас абарваў сябе Загорскі. — Ён жа аграном. Зямля — яго маці. Няўжо ён будзе здзекавацца з яе?

Гэта быў апошні довад «за», і Васіль, тузануўшы лейчыну, звярнуў у вузенькі правулак, што вёў прама да варот шырокага, абгароджанага сцяной двара Міхася Прыгрэбкі.

Прывязаўшы жарабка да слупа, Васіль асцярожна адчыніў весніцу і ўвайшоў у двор.

...Даўно, гадоў, мусіць, дваццаць пяць назад, быў ён на гэтым двары апошні раз. Гаспадар, Міхась Францавіч Прыгрэбка, тады яшчэ малады чалавек, панскі зяць, папрасіў дванаццацігадовага Васілька насекчы дроў. Сам Міхась Францавіч з цесцем тэрмінова ад'язджаў на легкавой машыне ў Варшаву па нейкіх панскіх патрэбах, а маладая пані Зюня не ведала, з якога боку бярэцца за сякеру.

Дваццаць пяць гадоў...

Няўжо гэта праўда, што праляцела столькі часу? Мусіць, праўда. Вось гэта бяроза была ў тое лета вышэйшая за вароты. А цяпер? Уго! Хмары чапляюцца за яе кучаравую вяршыню, а камель парэпаўся, аброс сівым мохам.

Парэпаная, пакрылася цыпкамі белая нага бярозы, а крона пышна разраслася, у самую сілу увайшла. Дрыжаць ружавата-зялёныя завушніцы на тонкім веццi. Да самай зямлі вісяць зімой расчэсаныя, прыпудраныя інеем косы...

Дрэва, магутнае дрэва! І калі б не бачыў яго Васіль тады, даўно, яснымі, зыркімі вачыма падлетка, не паверыў бы, што гэтае дрэва і ён — аднагодкі...

Яшчэ раз акінуўшы двор цікаўным позіркам, Васіль павярнуўся да ганка і зноў спыніўся.

На ганку стаяла пажылая жанчына ў ватоўцы, клетчатай старэнькай хустцы, завязанай вузлом на патыліцы, і ў вялікіх, мусіць, з чужой нагі, валёнках, абцягнутых глыбокімі самаробнымі галёшамі. У левай руцэ жанчына трымала вядро з мяшанкай для свінней, у правай — вялікі ключ ад хлява. Застыўшы ў немым здзіўленні, яна спалохана ўтаропілася на Васіля адзіным цёмнасінім вокам.

І калі б не гэты позірк, Загорскі, мусіць, ніколі б не пазнаў у жанчыне Зюню, дачку багацейшага ў акрузе пана, — тую самую белакурую паненку, для якой шмат гадоў назад сек дровы.

— Добры дзень, пані Зюня! — сказаў Загорскі, робячы крок да ганка.—Пан Міхась дома?

— Дома, дома! Прошу пана заходзіць, — схамянулася Зюня. Яна хуценька адставіла вядро і адчыніла дзверы сянец, прапускаючы Васіля.

Гаспадар, мусіць, ужо заўважыў нечаканага госця, бо, калі Васіль пераступіў парог, ён ужо стаяў пасярод прасторнай, светлай кухні ў добрым чорным пінжаку, надзетым прама на споднюю кашулю. Каля шырокай лаўкі валяліся фартух, пілка-нажоўка і некалькі новых асінавых клёпак, якіх гаспадар не паспеў прыбраць.

— Добры дзень, Міхась Францавіч! — працягнуў Васіль руку, ва ўпор зірнуўшы ў збянтэжаны твар старога Прыгрэбкі. — Перашкодзіў вам? Даруйце. Зайшоў ненадоўга.

— Ды што вы, што вы, пан... таварыш Загорскі! — сумеўся Міхась Францавіч. — Я так... Як кажуць, ад няма чаго рабіць. Пройдзем, калі ласка, у чыстую хату. Тут я настругаў.

Міхась Францавіч падставіў Загорскаму самаробнае, ёмкае крэсла, сам сеў у такое ж крэсла насупраць. Нейкі час яны моўчкі адкрыта разглядалі адзін аднаго.

Васіля здзівіла, што Міхась Францавіч не вельмі што змяніўся за гэты час. Толькі, як тая бяроза ў двары, раздаўся ўшыркі ды хіба што крыху пасівеў. Твар жа быў свежы, са здаровым румянцам, а цёмна-шэрыя вочы глядзелі так жа жвава і молада, як і калісьці. Яму можна было даць не больш чым сорак пяць гадоў, хоць яшчэ мінулым летам ён размяняў шосты дзесятак.

— Не чакалі мяне? — парушыў маўчанне Загорскі, зноў ва ўпор глянуўшы ў твар Прыгрэбку.

— Не чакаў, — прызнаўся Міхась Францавіч.

— Ну, тады пачастуйце табакай.

Міхась Францавіч стрымана ўсміхнуўся, дастаў капшук.

Закурылі.

— Дзежку робіце? — глыбока зацягнуўшыся моцным самасадам, зноў спытаў Загорскі.

Міхась Францавіч пачырванеў і махнуў рукою:

— Раблю.

Памаўчаўшы, шчыра і горача загаварыў:

— А што прыдумаеш іншае ў маім становішчы? Працуе адзін сын, а едакоў — тры. Вось зраблю дзежку-другую ды на рынак. Глядзіш, сотня рублёў.

— Вы ж, здаецца, нейкую сельскагаспадарчую навучальную ўстанову канчалі? — нібы між іншым спытаў Васіль, зноў глыбока зацягнуўшыся.

— Я скончыў сельскагаспадарчы факультэт універсітэта. Тры курсы — стацыянарна, два — завочна, ужо будучы вось тут...

— Чуў, што і навуковыя працы мелі?

— Меў. Па пытаннях агратэхнікі на тарфяных глебах і па садоўніцтву.

Зноў памаўчалі. Васіль у тры зацяжкі дакурыў цыгарку і, рашуча зірнуўшы ў твар Міхася Францавіча, спытаў:

— Не здагадваецеся, чаго я да вас?

— Ды не! — насцеражыўся Прыгрэбка.

— Ну, тады слухайце. Калгас наш — вялізны. А жывём без агранома. Вось і прыйшоў да вас.

Вочы Міхася Францавіча сталі вялікія. Ён доўга, не маргаючы, глядзеў на Васіля, потым сумна ўсміхнуўся:

— Вы, вядома, жартуеце, — праказаў дрыготкім голасам... — Так, я калісьці хацеў зноў стаць аграномам. Ды каму патрэбен стары, як мне сказаў адзін таварыш, буржуазны інтэлігент?

— Я кажу праўду, Міхась Францавіч. Нам вельмі патрэбен аграном, і аграном вопытны. Наконт вас ужо дамоўлена ў райкоме. Цяпер нам патрэбна ваша згода. Якія вашы ўмовы?

Вочы старога Прыгрэбкі зноў на момант спыніліся, ён увесь падаўся ўперад, да Васіля, схапіў яго за руку і, збіваючыся, загаварыў:

— Я ўжо не малады чалавек... Вам, вядома, не да твару будзе з мяне жартаваць... Я хачу вам шчыра верыць. Калі вы сур'ёзна, я рад. Я падумаю. Можна мне падумаць?

— Калі ласка. Вы можаце даць адказ заўтра, паслязаўтра, толькі не пазней. Самі ведаеце, вясна на двор просіцца.

— О! Я разумею! — Міхась Францавіч увесь страпянуўся, і вочы яго молада заблішчалі. — Я, таварыш, ведаю, што такое вясна!

— Тады я вам і не буду больш сёння надакучаць. Будзьце здаровы. Заяву пішыце на імя праўлення калгаса...

Міхась Францавіч горача паціснуў руку Загорскага, праводзіў яго за вароты і потым доўга стаяў на вуліцы, аж пакуль старшынёўскі вазок не знік за альшэўскімі хатамі.

* * *

Для Вацака Збана і сапраўды пачалося новае, нязвыклае жыццё. Ён працаваў.

Як ні круціўся, як ні бушаваў, як ні выкручваўся «стары гаспадар», «стары» брыгадзір, а вымушаны быў узяць у рукі молат і спусціцца ў кар'ер. Вось ужо другі тыдзень, як ён, пануры і злы, бы той калядны воўк, здабываў калгасу крэйду, пераціраў на муку белыя камякі.

Праца гэта была не з лёгкіх, тым больш для чалавека, які цэлых шэсць год прахадзіў «начальнікам» і даўным-даўно змыў са сваіх рук апошні мазоль. Але Вацак не здаваўся. Свой разлік меў гэты хітры і ўпарты чалавек. У глухіх страшных ударах яго молата як бы чулася пагроза: «Пачакайце! Прыйдзе свята і на маю вуліцу! Вы яшчэ ўбачыце Вацака Збана ў іншай ролі».

Вацак працаваў не шкадуючы рук. Маладыя хлапцы, члены камсамольскай брыгады, цягнуліся за ім з апошніх сіл, ды пачалі адставаць. Зірнуўшы на камсамольскага брыгадзіра Алёшу Грынюка, Збан яхідна ўсміхнуўся і працадзіў праз рэдкія жоўтыя зубы:

— Што, цуцыкі? Каменне біць — не ў далоні на сходзе пляскаць?

Кар'ер Збан пакідаў апошні. Не спяшаючыся, хадой чалавека, які добра ведае, чаго ён варты на зямлі, ішоў у кантору. Каля парога кідаў молат, па чарзе тыцкаў кожнаму з прысутных сваю круглую, белую ад пылу руку і спыняўся ля стала Альфрэда Янавіча.

— А ну, пан Пісулькін, давай маю працоўную кніжку! — гаварыў павольна, рашуча і патрабавальна. — Зірнуць хачу, якіх кручкоў вы там мне панастаўлялі.

Абмацаўшы насцярожанымі вачыма кожную лічбу і літару, злосна падміргваў:

— Колькі рублікаў адхопіць Вацак Збан у канцы месяца? Больш за якога смаркатага брыгадзірыка?

— Можа і больш, — спагадліва ўсміхаўся Альфрэд Янавіч, які баяўся Збана больш, чым раённага рэвізора.

— То-та. Толькі ты не ўздумай мне тут кручкі не ў той бок загінаць. Чарнілам мызу выпацкаю, сам Загорскі не пазнае.

І пакідаў кантору. Зноў ступаў паважна і горда, мінаў дом за домам. Але вось Альшэўка заставалася ззаду, і Збан увесь мяняўся. Мянялася хада. Крок рабіўся паспешлівы, у халодных вачах загараліся агеньчыкі. Выцягнуўшы ўперад галаву, сцяўшы вузлаватымі пальцамі ручку молата, Збан слізгаў у цемры амаль нячутным, звярыным крокам, нібы падкрадваўся да сваёй ахвяры.

(Заканчэнне на 4-й стар.).

НОВЫЯ ПЕРАКЛАДЫ

Раман пра Яна Налепку

Славацкі пісьменнік Мілаш Крно напісаў раман «Я вярнуся жывы», у цэнтры якога — вобраз бясстрашнага патрыёта капітана Яна Налепкі. Гэты вобраз дарагі і блізкі савецкаму чытачу. Патрыятычная дзейнасць Яна Налепкі ў час Айчыннай вайны была цесна звязана з савецкім падполлем і партызанскім рухам.

Акупіраваўшы Чэхаславакію, гітлераўцы адарвалі ад яе Славакію, стварыўшы васальную дзяржаву з марыянетачным «урадам» Цісо. Напаўшы на Савецкі Саюз, яны хацелі прымусіць славакаў змагацца супраць сваіх адзінакроўных братоў — рускіх, беларусаў, украінцаў. Толькі нязначная частка славакаў (так званыя гардысты — славацкія нацыянал-сацыялісты) падтрымлівала гітлераўцаў. Народ не хацеў ваяваць супраць Савецкага Саюза.

Настаўнік Ян Налепка належаў да найбольш прагрэсіўнай і свядомай часткі славакаў. Разумеючы, што ў Славакіі яшчэ не настаў час для адкрытага ўзброенага выступлення супраць фашыстаў, ён вырашыў весці з імі барацьбу іншым чынам: заняць у арміі важную пасаду, законспіравацца і, прыкрываючыся фашысцкім мундзірам, шкодзіць ворагу.

У складзе свайго палка капітан Ян Налепка трапіў на акупіраваную тэрыторыю Украіны, у Оўруч.

Жорсткасць і бязлітаснасць акупантаў да савецкіх людзей вылечыла ад ілюзій нават тых славакаў, якія часова знаходзіліся пад уплывам гітлераўскай прапаганды. У палку да Яна Налепкі далучыліся найбольш свядомыя афіцэры. Полк падзяліўся на варожыя лагеры: з аднаго боку — славацкія патрыёты, з другога — прыкамандзіраваныя нямецкія афіцэры і група здраднікаў-гардыстаў.

Пакуль Ян Налепка абапіраўся толькі на адданых яму салдат і афіцэраў палка, яго дзеянні не маглі даць істотных вынікаў. Там, дзе мог, ён сабатаваў загады камандавання, дапамагаў савецкаму насельніцтву, у час аперацый унушаў салдатам, каб тыя не стралялі ў партызан.

Барацьба на поўную сілу пачалася для Яна Налепкі, калі ён звязаўся з савецкім падполлем і партызанамі. У рамане праўдзіва і пераканальна абмаляваны вобразы партызанскіх кіраўнікоў Сабурава і Фёдарава, самаахвярных падпольшчыкаў Мялежавай і Сытэнкі, адважнай сувязной Тані і іншых. Праз Таню, якую Налепка пакахаў, і праз яе бацьку ён завязвае кантакт з партызанскімі камандзірамі Сабуравым і Фёдаравым, якія ў далейшым і накіроўваюць яго дзеянні. Партызаны і падпольшчыкі называлі Налепку «капітанам Рэпкіным».

Паступова Налепка пераходзіць да шырокай і небяспечнай барацьбы: перадае партызанам каштоўную сакрэтную інфармацыю, боепрыпасы і медыкаменты, падтрымлівае цесныя кантакты з падполлем, ратуе ад смерці савецкіх людзей, выкрывае небяспечных здраднікаў, праводзіць сярод салдат і афіцэраў агітацыйна-выхаваўчую работу, падрыхтоўваючы полк да пераходу на бок партызан. Фашысцкая разведка збілася з ног у пошуках няўлоўнага «капітана Рэпкіна». Але выкрыць яго не магла, бо Налепку падтрымлівалі савецкія людзі. З Оўруча полк перадыслакаваўся на тэрыторыю Беларусі, у раён Ельска. У Ельску і адбываюцца галоўныя падзеі рамана.

Фармальна на чале палка стаяў славацкі падпалкоўнік Жак, бязвольны чалавек, які не вызначаўся асаблівай жорсткасцю, але і да фашыстаў не ставіўся варожа. Фактычна ж палком камандавалі прыстаўленыя нямецкія афіцэры: палкоўнікі Ляўбэ, Гірнер, Палфоўсэк і обер-лейтэнант разведкі Браўніс. Яны абапіраліся на дапамогу такіх здраднікаў славацкага народа, як фанабэрысты, тупы і нікчэмны падпаручнік Гобза, і такіх падонкаў, як украінскі нацыяналіст Аляксандр Біненка. Вобразы гэтых, з дазволу сказаць, людзей аўтар — майстар трапнай унутранай і знешняй характарыстыкі — вывеў так, што яны выклікаюць у чытача пачуццё агіды.

У фашысцкага камандавання складалася ўражанне, што славакі не ўмеюць ваяваць. А яны проста не хацелі ваяваць супраць сваіх адзінакроўных братоў, за ненавісную ім ідэю фашысцкага панавання над светам. Бо як добра паказалі яны сябе, калі сталі пад свой уласны сцяг, перайшлі да партызан.

Славакі храбра змагаліся да поўнай перамогі над ворагам. Савецкі ўрад высока ацаніў заслугі славацкага партызанскага атрада. Камандзіру Яну Налепку было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Так у барацьбе з агульным ворагам шырылася і мацнела дружба паміж славацкім і савецкім народамі.

Расказваючы пра ўсё гэта ў сваім рамане, аўтар пачаргова пераносіць дзеянне на Усходні фронт, у славацкі полк, у стан партызан, на кватэры падпольшчыкаў, у Славакію, дзе камуністы падрыхтоўваюць народ да ўзброенага паўстання. Сюжэтныя лініі рамана, пераплятаючыся, ствараюць цэласнае мастацкае палатно. Яркімі атрымаліся характары многіх дзеючых асоб, у першую чаргу Яна Налепкі. Каханне паміж ім і савецкай партызанкай Таняй нібы сімвалізуе вялікую дружбу двух народаў.

Добра перададзена ў творы атмасфера прадчування рашаючых падзей у самой Славакіі, дзе неўзабаве гнеў народа выбухнуў вялікім паўстаннем.

Ідучы на фронт, Ян Налепка сказаў свайму брату: «Ведаю, чаго іду на фронт, і ведаю, дзе маё месца». І ён сапраўды знайшоў сваё месца ў страі — побач з савецкімі людзьмі, побач са сваімі землякамі — славацкімі патрыётамі.

Выданне гэтага твора ў Беларусі — каштоўны ўклад у пашырэнне братніх сувязей паміж беларускай і славацкай літаратурамі.

І. ІВАНЕЦКІ.

Мілаш Крно. Я вярнуся жывы. Раман. Пераклад са славацкай мовы Ядзвігі Бяганскай. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск. 1960.

Ля крыніц глыбокіх

Зборнік вершаў Сяргея Грахоўскага «Ля сініх крыніц» выйшаў у Ленінградзе. Прачытан апошні верш, і адразу ж прыгадваеш кнігі паэта «Дзень нараджэння», «Чаканне», якія паслужылі асновай для выдання на рускай мове.

У адным з лепшых сваіх вершаў Сяргей Грахоўскі піша:

Пусть грозы и жара, мороз
пусть злится,—
Не растревожат глубины они.
Никто не может вычерпать
криницы.
А ей самой вовек не истощиться:
Она народу нашему сродни.

(«Крыніца». Пераклад Ір. Аўраменкі).

Іменна з такіх жыватворчых крыніц навакольнага жыцця, з крыніц народнай творчасці чэрпае фарбы і вобразы С. Грахоўскі для сваіх твораў.

Колькі ўжо напісана вершаў пра маці! Узяўшыся за гэтую тэму, Сяргей Грахоўскі вырашае яе свежа, па-свойму. У маленстве лірычны герой сярод аднагодкаў-хлапчукоў саромеецца сказаць слова «мама»... І вось хвалюючае абагульненне, якім завяршаецца верш, прысвечаны роднай маці:

Прошли года. Мы поседели сами.
И, может, горько мне не одному,
Что светлое, святое слово «мама»
Теперь уже не скажешь никому.

(«Мама». Пераклад Ір. Аўраменкі).

Вершы для зборніка ўдала адабраны. Не варта было толькі ў добрую паэтычную кнігу ўключаць такія слабыя творы, як «Зарадка», «Дакор сабе». Вершы гэтыя— расцягнутыя, у іх няма абагульняючай думкі.

Сярод лепшых перакладаў—пераклады Ір. Аўраменкі, якія ў большасці выпадкаў перадаюць творчую своеасаблівасць вершаў С. Грахоўскага. Гэтага, на жаль, нельга сказаць пра некаторыя пераклады, зробленыя іншымі аўтарамі.

Каб не быць галаслоўным, спынімся хоць бы на такім творы, як «Кранаўшчыца» (пераклад Я. Хелемскага).

Пачатак верша:

Ещё рассвет мерцает ранний,
Чуть отраженный в каплях рос,
А уж колышется на кране
Натянутый струною трос.

Устаўленае для рытму «уж» прыводзіць да двухсэнсоўнасці, Атрымліваецца — «уж колышется на кране». У арыгінале страфа гучыць лепш:

Над лесам занялося ранне
У буйных кроплях дымных рос,
А ўжо гайдаецца на кране,
Нібы струна, напяты трос.

А вось яшчэ страфа з таго ж верша, сэнс якой парушаны перакладчыкам.

У Грахоўскага:

Відаць, як за Дзвіной пшаніца
Нагнула долу каласы...
А за плячамі ў кранаўшчыцы
Ляжаць тугія дзве касы.

Гаворка тут ідзе пра здымак дзяўчыны.

А вось рускі варыянт страфы:

Я вижу за Двиной пшеницу,
Простор нехоженных дорог!
С полёту кудри крановщицы
Перебирает ветерок.

Перакладчыку чамусьці не спадабаліся косы, і ён з лёгкім сэрцам іх абразае, не гаворачы ўжо аб тым, што выраз «с полёту» яўна не да месца.

Усхваляваная лірыка паэта, перакладзеная на рускую мову, знойдзе, безумоўна, дарогу да сэрца чытача.

М. ГАНЧАРОЎ.

На радзіме Ігната Буйніцкага

Сёлета спаўняецца 100 год з дня нараджэння выдатнага дзеяча беларускай культуры, першага заснавальніка нацыянальнага тэатра Ігната Буйніцкага.

Сектар гісторыі, тэатра і кіно Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР арганізаваў паездку групы навуковых супрацоўнікаў на радзіму Буйніцкага ў Пліскі раён, каб выявіць дадатковыя матэрыялы аб жыцці і творчасці гэтага выдатнага дзеяча.

...Едзем па палявых дарогах паўночнай часткі Беларусі. Непаўторныя ў сваіх веснавых фарбах лясы змяняюцца маляўнічымі краявідамі з азёрамі. Кожны новы паварот радуе вока свежым паэтычным малюнкам прыроды. Тут яшчэ глыбей пачынаеш адчуваць прыгажосць роднага краю.

І вось з-за прыгорка вынырнула вёска Празарокі. Невялічкая, уся ў зеляніне дрэў. Адну дарогу пільнуе белая царква, над другой пахмура ўладарыць чырвоны мурававы касцёл. Тут калісьці і нарадзіўся Буйніцкі, імя якога сёння ведаюць вельмі далёка. Тут ён вырас, адгэтуль ездзіў у далёкую Рыгу вучыцца, сюды ж вярнуўся каморнікам. У гэтых мясцінах ён спазнаў прыгажосць родных песень і танцаў, тут ён працаваў са сваёй трупай, адгэтуль выязджаў у далёкія гастрольныя падарожжы па Беларусі.

—Ці памятаеце Буйніцкага? — пытаемся ў сустрэчнага старога чалавека.

— Гэта якога? — перапытвае дзед, але прыкметна, што ён капаецца ў тайніках сваёй памяці.

— Ігната, артыста,—падказваем.

Вочы старога павесялелі, усмешка асвятляе твар.

— Дык як жа яго не памятаць. Бывала, як пусціцца скакаць «Мяцеліцу»... Памятаю, памятаю... Калісьці бегалі глядзець. — І дзед паглыбляецца ў свае ўспаміны.

— Добры быў чалавек!

Гэту фразу паўтараюць нам, як змовіўшыся, і іншыя старыя людзі, сучаснікі Буйніцкага, якіх засталося ўжо не вельмі многа.

Ігнат Буйніцкі калісьці атрымаў у спадчыну ад бацькоў невялікі фальварак у Палівачах (побач з Празарокамі) і лічыўся сярод вяскоўцаў «панам». Але гэты чалавек па складу душы ніколькі не быў падобны на паноў.

— У доме Буйніцкага, — расказваюць нам,—заўсёды тоўпіліся людзі, кожны дзень быццам вяселле якое было. З усімі ён быў памяркоўны, ніколі не адмаўляў у просьбе, ахвотна дапамагаў, чым мог. Буйніцкі любіў сялян, добра ведаў жыццё бедных людзей. Заўсёды напалавіну даваў касіць свой луг, а калі папросіць якую работу зрабіць, дык уся вёска бяжыць, бо ведае, што гэта будзе не дарэмна. А калі Буйніцкі памёр, па ім усе людзі плакалі. Дужа добры быў чалавек!

Мы даведваемся, што трупа Буйніцкага існавала на прыбыткі ад яго фальварка. Гэта ўрэшце падарвала гаспадарку, і Буйніцкаму давялося прадаць зямлю, каб пакрыць выдаткі.

У Палівачах жыве Голер Іван Іванавіч, які калісьці працаваў у трупе Буйніцкага, быў здольны цымбаліст. З захапленнем расказвае нам гэты стары чалавек аб далёкіх часах свайго юнацтва, калі яму давялося працаваць з Буйніцкім.

— Гэта быў чалавек сярэдняга росту, — апісвае ён Ігната Цярэнцьевіча, — стройны, падцягнуты, чарнавалосы, з сівізной на скронях, заўсёды рухавы і майстар на танцы. Добрая душа была ў яго. Яшчэ калі ён працаваў каморнікам, адна пані ў Горках хацела адабраць зямлю ў сялян. Абмерваў тады Буйніцкі. Ён заступіўся за сялян і прырэзаў ім 15 дзесяцін панскай зямлі. Пані даведалася аб гэтым, запрасіла іншага каморніка і выкрыла Буйніцкага. За гэта яго і знялі з каморніцтва. Тады ён вярнуўся ў свае Палівачы і пачаў наладжваць спектаклі.

— А з якіх людзей набіраў трупу Буйніцкі?

— Са сваіх жа аднавяскоўцаў. У трупе, акрамя яго жонкі і дачкі, былі сяляне, што ўмелі іграць, спяваць або танцаваць. Я іграў на цымбалах. Былі яшчэ дудка і скрыпка. Займаліся мы пастаянна зімой і летам. На рэпетыцыях Ігнат нас заўсёды вучыў сам. Ён ведаў мноства песень і танцаў. Нам было выгадна хадзіць да Буйніцкага на заняткі, бо плаціў ён усім па рублю за суткі і даваў абедаць у сталоўцы. Мы вельмі часта выступалі ў Палівачах і навакольных вёсках, а потым Буйніцкі пачаў наладжваць выезды ўсё далей і далей, пакуль мы не дабраліся нават да Пецярбурга.

З далейшай гутаркі з Голерам мы даведваемся аб новых і новых рысах характару Буйніцкага, аб новых фактах яго дзейнасці.

— Памёр Ігнат Цярэнцьевіч,— уздыхае стары чалавек, — у 1917 годзе, будучы ў арміі. Служыў ён у Маладзечна. Паказваў сябрам, як танцуюць «Лявоніху», падарваў сэрца і памёр. Пахавалі яго ў Палачанах, бо перад смерцю Буйніцкі прасіў, каб яго пахавалі на сваёй зямлі. Потым дочкі яго перавезлі ў Палівачы. Як цяпер памятаю, прывезлі яго цягніком у чорнай труне з сярэбранымі краямі. Збеглася ўся вёска, усе людзі плакалі... Вось там і ляжыць,—паказаў праз акно Іван Голер на невялікую выспу, што стаіць збоку паміж Палівачамі і Празарокамі.

Просім Івана Голера праводзіць нас туды. Падымаемся па крутым схіле на гэты ўзгорак, які густа зарос хмызняком. Гэта месца не з'яўляецца вясковымі могілкамі. Тут пахаваны толькі Буйніцкі, яго дачка і жонка.

Калісьці тут узвышаліся дзве гонкія сасны, цяпер ад іх засталіся абгарэлыя пні. Ды яшчэ абрубак дубовага крыжа дапамагае дакладна вызначыць месца апошняга заспакаення Ігната Цярэнцьевіча. Неяк крыўдна, што мы да гэтага часу не здолелі як належыць ушанаваць памяць чалавека, які аддаў усяго сябе справе служэння народнаму мастацтву. Хочацца спадзявацца, што ў хуткім часе клапатлівыя рукі высекуць навокал дзікія хмызнякі, пасадзяць кветкі за агарожай, а на месцы крыжа ляжа мармуровая пліта або ўзвысіцца прыгожы помнік.

Памяць пра Ігната Буйніцкага на яго радзіме жыве ва ўспамінах старых людзей. Моладзь жа яго зусім не ведае. Недастаткова шырока знаёмяць і вучняў Празароцкай сярэдняй школы з жыццём і дзейнасцю іх славутага земляка. У дні святкавання гадавіны з дня нараджэння Ігната Буйніцкага варта было б устанавіць мемарыяльную дошку ў Празароках, назваць яго імем мясцовую школу, правесці сярод насельніцтва гутаркі аб жыцці і дзейнасці іх выдатнага земляка.

С. ПЯТРОВІЧ.

ГОСЦЬ З ЧОРНАГА ХОДУ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

Каля ганка свайго дома на момант спыняўся, азіраўся па баках і, шумна пераводзячы дых, з размаху кідаў кувалду, нагой штурхаў дзверы.

Дачка, калі была дома, палахліва кідалася ў бакоўку, а жонка замірала на тым месцы, дзе заставаў яе страшны позірк мужа.

— Есці! — на хаду кідаў Збан і ў ватоўцы садзіўся за стол.

Ёў многа, запіваў сухія кавалкі старой каўбасы моцным, як спірт, першаком. Нарэшце, чырвоны, млявы, асавелы, загадваў:

— Спаць!..

Так было з дня на дзень. Але вось, зусім нечакана, у паводзінах Збана з'явілася нешта новае. Сёння кувалда ўжо не мільгала над яго галавой з былой сілай і спрытам. Упершыню за ўвесь час працы ў кар'еры ён жартаваў з хлопцамі, частаваў іх табакай. А калі ў кар'ер наведаўся Рыгор Петрушкевіч, падсеў да яго і павёў размову пра ферму, пра яго, Рыгоравы, заслугі:

— Калі б не ты — загінула б ферма, ды і калгас з ёй разам! — прамовіў Збан, прыпальваючы новую папяросу.

— Так ужо і загінула б! — запярэчыў Рыгор, недружалюбна зірнуўшы на Збана. — Малочная ферма вунь не гіне, а расце.

— Маўчы ты з малочнай фермай, — адмахнуўся Збан. — Сораму ўсім яна прынесла шмат, гэта факт...

— Ты, Збан, леташні снег не ўспамінай, — спахмурнеў Рыгор і сабраўся ісці.

— Ды не спяшайся ты! — пацягнуў яго за рукаў Збан. — Завязеш яшчэ свае дровы. Раскажы лепш, якія там у вас навіны?

— А ніякіх навін.

— Стары Прыгрэбка што, сапраўды працаваць у калгасе збіраецца? Ці Васіль часова яго ўзяў?

— Хапіўся! Ужо другі месяц, як ён у калгас уступіў і працуе аграномам. А жонка яго на птушкаферме, даглядае курэй.

— Зюня?! На ферме?!

— Кажу табе!

— Глядзі, што робіцца на свеце! — пляснуў Збан сябе па калене. — Ну, няхай мы з табой у гнаі капаемся, дык мы ж мужыкі! А тут! Пані, родная дачка Гарбацэвіча, і — на ферме мацае курэй!..

Збан пакруціў галавой, задумаўся.

— А што ім заставалася рабіць? — раптам запярэчыў ён сам сабе. — Што засталося ад іх панства? Пшык! А есці трэба. Есці, брат, і паны хочуць! — паўтарыў Збан і падняўся: — Ну, вязі свае дровы, а я за работу. Мне, брат, кувалдай махаць трэба. А то прыйдзе гэты самы аграном Прыгрэбка і ўпікаць пачне!..

Увечары, вяртаючыся з Чорнай гары, Вацак прамінуў кантору. І толькі ўбачыўшы святло ў хаце Загорскага, на момант прыпыніўся, азірнуўся па баках і, памахаўшы кулаком, прашыпеў:

— Ну, Цэзар! Хутка мы з табой сыйдземся на вузкай дарожцы! Да Вацака Збана прыйшло падмацаванне!..

* * *

Ён увайшоў у двор сядзібы Прыгрэбкаў чорным ходам, праз маленькую брамку ў агарожы саду. Ступіўшы на ганак, яшчэ раз азірнуўся, прыслухаўся, прабегся вачыма па вокнах і толькі пасля гэтага асцярожна пастукаў у дзверы.

— Зба-ан?! — з'явіўшыся на парозе з акулярамі і алоўкам у руках, здзівіўся стары Прыгрэбка. — Вось, праўду кажучы, не чакаў твайго візіту! Заходзь, заходзь у хату.

— Я на хвіліну. Па справах. Анатоль твой дома?

— Ды дзе там! У клубе канцэрт, артысты аж з Мінска прыехалі, дык ён там. І старую забраў з сабой.

— Моладзь! — усклікнуў Збан і ўздыхнуў. — Некалі і самі мы не ўломкі былі пагуляць, песенькі паслухаць.

— Але, памятаю, памятаю! — засмяяўся Міхась Францавіч. — Разудалы танцор ты быў!

— Пастарэлі!

— Я не сказаў бы. Выгляд у цябе ніштаваты. Ні аднаго сівога валаска ў галаве!

— Род наш, Збанаўскі, такі. Мой бацька і памёр з чорнымі валасамі.

— Але-е... Дык што. Анатоль табе пільна патрэбны? Можа што перадаць яму? Баюся, што пасля канцэрта ён яшчэ да старшыні зойдзе. Брыгаду яму новую даюць.

— Ды чуў! Зараз твайму сынку і да дзевак схадзіць няма часу! Правая рука Загорскага!

— Якая там рука! — адмахнуўся Міхась Францавіч. — Працуе хлопец, як і ўсе, стараецца.

— Глядзі ты! І так чыноў столькі! І брыгадзір, і член праўлення, і шафёр, і трактарыст. Як кажуць, і жнец, і касец, і на дудзе грэц.

— Моладзь зараз цікаўная. Да ўсяго дайсці спяшаецца.

— Так то яно так, — уздыхнуў Збан, — ды шкада, надарвецца без пары, без часу. А за што? У імя чаго? Для кагосьці славу здабывае?

— Чаму гэта для кагосьці? — не зразумеў Прыгрэбка. — Слава — рэч такая, прыстае да таго, хто яе варты.

— Хі-хі-хі! Ну, Францавіч, ты рассмяшыў мяне! — Збан дастаў кісет з табакай, прапанаваў: — Закуры, сусед. Табака — лепшай не знойдзеш.

Прыгрэбка неахвотна скруціў папяросу, прыпаліў яе, увесь час неўпрыцямназіраючы за госцем. А той, задумёна ўсміхаючыся масленымі вачыма, нешта абдумваў.

— Ты вось кажаш, славу атрымлівае той, хто яе варты, — раптам ажывіўся ён, кідаючы на Прыгрэбку жвавы позірк. — Плаціць тое, што хто зарабіў. А ці думаў ты, што за адну і тую ж працу па-рознаму плацяць?

—Больш таго, што зарабіў, не атрымаеш.

— Эх ты, пасівеў, а дзіцем застаўся! — махнуў рукой Збан. — «Што зарабіў!» Ты ведаеш такога старшыню Клёста? Ведаеш? Дык скажы тады, ён сам тое жыта сеяў, за якое Залатую Зорку атрымаў? Што глядзіш? Ага! Цяпер бачыш, якая плата бывае! Аўгіння ды які-небудзь Янка жывата свае рвалі, палолі ды аралі, а ім за гэта медаль ды дулю далі. А ён — Герой працы! Яму — слава, пашана.

Збан глыбока зацягнуўся, і твар яго знік за воблакам дыму. Міхась Францавіч моўчкі глядзеў на госця, нібы намагаўся пранікнуць у яго душу і разгадаць схаваныя там думкі.

— Ты цяпер разумееш мяне? — развеяўшы дым рукою, спытаў Збан.

— Калі можаш — кажы ясней. Не зусім я зразумеў цябе, Вацак.

— А што мяне разумець? Я перад людзьмі ўвесь як на далоні. Ад цябе ў мяне сакрэтаў няма. Людзі мы свае. Ты на маім, а я на тваім вяселлі гарэлку пілі. З кім жа мне яшчэ падзяліцца сваімі думкамі, выказаць свае надзеі?

— Дзякую за давер, — схіліў галаву Прыгрэбка.

— Вось і добра, што між намі жыве старое сяброўства, — з палёгкай уздыхнуў Збан. — Сам падумай, навошта нам хавацца адзін ад аднаго? Нас і так засталося не многа...

Вочы Міхася Францавіча на момант звузіліся, пахаладзелі, але неўзабаве зноў сталі спакойныя, засяроджаныя. Павольна паднёсшы да вуснаў папяросу, ён праказаў:

— Кажы, Вацак, слухаю.

— Скажу! — Вацак рашуча ўзняў галаву, сціснуў левай рукой плячо Прыгрэбкі: — Табе — скажу, — паўтарыў, бліснуўшы вачыма. — І наш Загорскі туды ж цэліць, куды ўжо трапіў Клёст. Ого! Ты дрэнна разбіраешся ў людзях, а гэтага чалавека не ведаеш зусім. Ты думаеш, ён і сапраўды прыкаціў сюды, каб удовам хаты будаваць? Дзіва што! Шырма! Манеўр! Я такіх тыпаў нямала перабачыў на сваім вяку. У горадзе праваліўся, зляцеў з вялікай пасады, сябе апраўдаць прыехаў. Маўляў, вы памыліліся, не ацанілі мяне. А я во які. І пакажа, які. Пабудуе некалькі хат— рукамі твайго Анатоля! — ураджаі пачне затым узнімаць. Сядзе на плечы такім вось дурням, як мы з табою, і будзе вымотваць апошнія сілы. Усё рабіць прымусіць, дзе ласкай, дзе падачкай, дзе хітрыкамі і — здабудзе славу. А як заблішчыць на яго грудзях гэтая самая Зорка — падыме хвост і назад у горад. Чхнуць не паспееш, як ён ужо кіраўнік, міністр, табе ж дырэктывы шле. А чаму ж? Герой працы!.. Э! Міхась Францавіч, я кажу праўду! Такіх птушак з высокіх дамоў многа зляцелася на нашу зямлю ў надзеі схапіць сабе тлусты кавалак!..

Збан махнуў рукой і змоўк.

Маўчаў і Прыгрэбка. Потым павольна ўзняў на Збана свае неспакойныя вочы і прашаптаў:

— Няўжо гэта праўда, Вацак?

— «Праўда!» — з пагардай перадражніў Вацак і зноў бліснуў вачыма. — Эх, ты! А сярод разумных людзей жыў чалавек! Простага разглядзець не ўмееш?.. Ты вось падумай над тым, навошта яму ты спатрэбіўся? Думаеш, ён проста так сяброўства з табой звёў? Разяўляй рот шырэй, баранак кіне. Яму не ты патрэбен, дзівак! Сам не ведае, як жыта расце, дык цябе ўзяў. Твае вочы сабе прысвоіць вырашыў! Пасееш ты ўсё як трэба, зямлю і пасевы дагледзіш, а як прыйдзе пара ўраджай на вагі класці — па шыі табе дасць і вон з калгаса. Ды не проста так выкіне, а яшчэ і этыкетку прылепіць: варожы элемент!

Нейкі момант Прыгрэбка моўчкі глядзеў на Збана, потым стрымана прамовіў:

— Усё можа быць...

— І будзе так! — кінуў Збан. — А каб не здарылася так, я вось і прыйшоў да цябе. — Збан азірнуўся, зноў сціснуў рукой плячо аграномa і праказаў:—Не будзь, Міхась, дурнем, не пніся... Ды ты, калі захочаш, такое наробіш, што ён і з турмы да самай смерці не выйдзе!

— А што можна зрабіць?

— Падсып, што трэба, у гэту самую крэйду. Ды такое, каб не толькі лён ці пшаніца — лебяда не ўзышла! А каб ўсё шыта-крыта было, у кар'еры таксама пацярушым, няхай думаюць, што гэта крэйда такая, з атрутай. Зямля! Чаго ў ёй няма? Сам не хочаш — дай нам зелле патрэбнае. Ці хоць раскажы, што трэба сыпаць, самі знойдзем і ўсё зробім.

— Зелле, кажаш? — Прыгрэбка падсунуўся да Збана. Вочы іх сустрэліся, і Збан раптам адхіснуўся.

— Ты... ты што гэта?! — здушана ўсклікнуў ён, бляднеючы. — Т-ты што?! Міхась?!

—А вось што! — Белыя валёнкі Збана мільганулі ў паветры, і ён грымнуўся галавой аб падлогу.

— У банду вярбуеш?! — хапаючы Збана за каўнер, закрычаў Прыгрэбка. — З агранома бандыта робіш? Дык вось жа табе!

— П-усці-і-і! — заенчыў Збан, спрабуючы вырвацца з учэпістых рук агранома. — У су-уд пада-ам!

— А-а?! У суд?! Дык вось жа табе суд!

Ад страшнага ўдару ў жывот Збан вылецеў за дзверы і папоўз па сенцах.

— Заб'ю-ю-ю!!! — выкульгваючы следам за ім, раз'юшана крычаў Прыгрэбка. — На шматкі р-разарву-у!

Скаціўшыся па прыступках на снег, Збан некалькі метраў поўз на карачках, потым, азірнуўшыся, дзікай кошкай скочыў на тын і знік у садзе, сярод зацярушаных снегам яблынь.

ЧЭРСТВАСЦЬ

... За сталом, засланым белым абрусам, старэнькая жанчына. Ёй ужо цяжка зрабіць лішні рух — вядома, гады... Сцепаніда Сямёнаўна Гурыновіч сваімі маршчыністымі рукамі перабірае фатаграфіі. Многія з іх выцвілі ад часу. Да драбніц яна памятае ўсё, што звязана з імі.

— Вось, бачыце, якім быў Янка, сярэдні мой сынок, калі вучыўся ў Мінску, ва ўніверсітэце. Тады ён і прыслаў мне гэтую фатаграфію з надпісам: «Роднай, дарагой матулі ад сына Івана».

Што гэта — практыкаванне ў красамоўстве ці словы, напісаныя ад шчырага сэрца?! Не, у тыя далёкія гады студэнт Іван Гурыновіч быў ласкавым, добрым сынам. А цяпер? Цяпер ён настаўнічае ў Кленіцкай сярэдняй школе Смалявіцкага раёна, вучыць дзяцей, як трэба сябе паводзіць у школе і дома, вучыць іх паважаць і слухацца бацькоў. І ў той жа час ён... высылае па рашэнню народнага суда кожны месяц 7 рублёў 50 капеек аліментаў па старасці сваёй маці, якая жыве ў г. п. Жодзіна.

— Не здзіўляйцеся, — гаворыць Сцепаніда Сямёнаўна, — Іван жыве за якіх-небудзь дваццаць вёрст — няма яму часу наведваць мяне, старую, а вось сыны Дзмітрый, Мяфодзій і дачка Ядзвіга жывуць побач, але і яны хату мінаюць, дзе жыве іх родная маці. Чужых людзей даводзіцца прасіць, каб дроў палена якое раскалолі ці яшчэ чым дапамаглі... Ведаеце, не гады ўжо мае што-небудзь па гаспадарцы рабіць. Дзякуй, што піянеры са школы-інтэрната, дзе настаўнічае Мяфодзька мой, не забываюць вады прынесці ці яшчэ што зробяць. Гэта яны без ведама свайго выхаваўцеля...

Яна крыху маўчыць, а потым працягвае мне другую фатаграфію і гаворыць:

— А гэта Дзімка. Тады яму было ўсяго год дванаццаць. Цяпер ён жыве, як той казаў, што сыр у масле плавае... Загадвае Жодзінскім сепаратна-малочным пунктам, — заключыла Сцепаніда Сямёнаўна.

Жанчына прагна ўглядаецца ў пажоўклыя фатаграфіі дзяцей. На вочы яе час ад часу набягалі расінкі-слёзы, і я зразумеў, што іх не суняць, не суцешыць тымі грашыма, якія ёй прыходзяць ад дзяцей па рашэнню народнага суда. Я маўчаў і слухаў гэтую пасівелую ад гора і гадоў, з маршчыністым тварам жанчыну з цяжкім болем у сэрцы. Маю галаву свідравала адна думка: чаму сапраўды каму-небудзь з дзяцей не ўзяць да сябе маці, чаму так здарылася, што ёй давялося прасіць у дзяцей дапамогі праз Смалявіцкі народны суд?

На ўспамін мне прыйшоў у гэты час эпізод з цяжкіх ваенных год.

Сярод бежанцаў, якія ішлі на ўсход, было нямала людзей састарэлага ўзросту. Домна Іосіфаўна Грыгаровіч, пяцідзесяцітрохгадовая жанчына, цяжка ў дарозе захварэла. Яе прытуліла ў сваёй хаце Марфа Мікітаўна Балашова з вёскі Рыдамля, што на Талачыншчыне. Дарэчы, у Марфы Мікітаўны была свая вялікая сям'я — пяцёра дзяцей. Іх, вядома, нялёгка было пракарміць у тыя цяжкія ваенныя гады. Аднак простая савецкая жанчына не палічылася, што ў яе хаце будзе «лішні рот». Цэлыя дні і ночы прыйшлося ёй даглядаць чужую хворую жанчыну. Многа год мінула пасля вайны, а Домна Іосіфаўна і па сённяшні дзень жыве ў сям'і Балашовых, стала ў сям'і Марфы Мікітаўны родным, блізкім чалавекам.

А вось яшчэ адзін факт. У час Айчыннай вайны двухгадовую Марту Пракоф'еву, дачку ўрача партызанскага атрада «дзядзі Косці», узяла жыхарка вёскі Асінаўка, што на Сенненшчыне, Палагея Пятроўна Паражынская. Безумоўна, жанчына ведала: калі б фашысты дазналіся, што яна трымае дзіця партызанкі, ёй не мінуць бы расстрэлу. Але яна не спалохалася небяспекі. На ўсё жыццё яна стала добрай другой маці дзяўчынкі. Цяпер Марта жыве ў Рызе, вучыцца ў інстытуце. І як толькі ў дзяўчыны бываюць канікулы, яна прыязджае ў госці да Палагеі Пятроўны, адчувае сябе ў яе сям'і, як у родным доме.

Аналагічных прыкладаў, калі савецкія людзі спяшаюцца на дапамогу тым, хто ў ёй мае патрэбу, можна прыводзіць вельмі многа. Гэта і зразумела — нашы сучаснікі лічаць за вялікае шчасце жыць для людзей.

Кожны дзень у рэдакцыі газет і часопісаў прыходзіць многа пісьмаў, у якіх расказваецца, што савецкія людзі ахвяруюць уласным жыццём, выратоўваючы жыццё іншых пры няшчасных здарэннях.

І як балюча і крыўдна, што ў народных судах яшчэ слухаюцца справы накшталт справы Сцепаніды Сямёнаўны Гурыновіч, якая просіць дапамогі ў родных дзяцей.

Не так даўно ў нарсудзе Варашылаўскага раёна Мінска разглядаўся іск на аліменты па старасці 70-гадовай Соф'і Уладзіміраўны Зайцавай да дзяцей Барыса і Іосіфа і 68-гадовага Адама Пятровіча Чакатоўскага да сыноў Альберта, Рамана, Германа і дачкі Марыі. Дарэчы, дзеці гэтых бацькоў працуюць на прадпрыемствах і ва ўстановах нашага горада, добра матэрыяльна забяспечаны, маюць уласныя кватэры.

У кожнага, хто прысутнічаў у зале суда, узнікла законнае пытанне: чаму гэта паміж бацькамі і дзецьмі вырасла такая халодная сцяна? Кожнаму было зразумела, што судзіць такіх дзяцей трэба не толькі народным, але і грамадскім судом. І вельмі шкада, што ў калектывах, дзе працуюць дзеці Соф'і Уладзіміраўны Зайцавай і Адама Пятровіча Чакатоўскага, нават не ведаюць, якія чэрствыя людзі побач з імі.

М. КАЦЮШЫН.

Падзеі, факты, навіны

З ДАПАМОГАЙ МІКРАФІЛЬМАЎ

У Беларускі кіна-фота архіў паступіла шмат дакументаў князёў Радзівілаў. Цудам уцалелы рэдкі матэрыял і сёння мае вялікую цікавасць для гісторыкаў і эканамістаў. Каштоўнасць многіх дакументаў не толькі ў старажытнасці, але і ва ўнікальнасці. Вучоныя могуць прасачыць гісторыю беларускіх гарадоў, рост іх эканомікі, развіццё гандлю і культуры.

Сярод мноства дакументаў ёсць статут горада Любчы 1622 года, падрабязны інвентар Слуцкага княства XVI стагоддзя, Грамата, падпісаная ўкраінскім гетманам Багданам Хмяльніцкім. З-за рэзкіх змен тэмператур і ўмоў захавання, папера паступова пачала крышыцца, на многіх лістах выцвіла чарніла. Каб выратаваць каштоўныя рукапісы і даць магчымасць пазнаёміцца з імі шырокаму колу даследчыкаў, беларускія архівісты доўгі час працавалі над рэстаўрацыяй дакументаў, выяўлялі выцвілыя подпісы трывалымі фарбавальнікамі, а потым ужылі новы метад—мікрафільмаванне.

— Мікрафільмаванне — гэта перш за ўсё фотакапіраванне, — расказвае начальнік групы па мікрафільмаванню дакументальных матэрыялаў Е. Шорахаў. — Мікрафільмаванне дае магчымасць атрымаць неабмежаваную колькасць фотакопій. Гэта значна аблягчае працу архівістаў, скарачае аб'ём дакументацыі, што захоўваецца прыкладна на 90 працэнтаў. Так, напрыклад, шматтомнік выдання Вялікай Савецкай Энцыклапедыі можа змясціцца ў двух школьных пеналах, перасылацца па пошце ў любы пункт краіны.

Шмат работ выконвае група мікрафільмавання па заяўках. Матэрыялы аб Мінскім гарадскім паліцэйскім упраўленні і Таварыстве мінскіх урачоў 1860 — 1917 гадоў мікрафільмаваны для архіва Мінскай вобласці. Высылаюцца мікрафільмы польскім гісторыкам, а канадскім студэнтам нядаўна адпраўлены матэрыялы аб беларускіх танцах.

На здымку: аператар **Н. Касцюкевіч** праглядае мікрафільм.

Тэкст і фота **Э. Рысаева.**

На сцэне Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета адбыліся гастролі саліста Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра Саюза ССР, народнага артыста СССР Аляксея Крыўчэні, які выканаў партыю Дон Базіліо ў оперы «Севільскі цырульнік» і партыю Млынара ў оперы «Русалка». На здымку народы артыст СССР **А. Крыўчэня** ў ролі Млынара.

У чытальні імя Элізы Ажэшкі

Гэта не звычайная чытальня. Тут з 1870 па 1910 гады жыла выдатная польская пісьменніца Эліза Ажэшка.

Мы гутарым з бібліятэкаркай М. Пяткевіч. Але гаворка перапыняецца: у чытальню ўвесь час заходзяць наведвальнікі — студэнты, вучні, педагогі, рабочыя, пенсіянеры. У чытальні, пры ўваходзе — мемарыяльная дошка, якая расказвае аб тым, што аўтар раманаў «Над Нёманам», «Хам» і многіх іншых цікавых твораў пражыла ў гэтым памяшканні 40 год. У чытальнай зале на сценах асноўныя даты жыцця і творчасці Э. Ажэшкі.

У матэрыялах, сабраных работнікамі чытальні, асабліва падкрэсліваецца шчырая любоў пісьменніцы да беларускага народа, на зямлі якога яна нарадзілася і сярод якога пражыла амаль усё сваё жыццё. Аповесць «Дзюрдзі» поўнасцю прысвечана жыццю беларускай вёскі. Пра наш народ яна хвалююча, таленавіта пісала і ў іншых сваіх кнігах. І беларускія літаратары і чытачы былі шчыра ёй удзячныя. Францішак Багушэвіч прысвяціў Элізе Ажэшцы верш. Яшчэ ў 1907 годзе з'явіліся ў перакладзе на беларускую мову асобныя творы пісьменніцы.

Фонды чытальні безупынна папаўняюцца. Міністр культуры Польскай Народнай Рэспублікі Т. Галінскі нядаўна прыслаў у падарунак чытальні выданні твораў Э. Ажэшкі. Шырока выдаюцца яе кнігі на рускай і іншых мовах.

Чытальню часта наведваюць госці з Польшчы — настаўнікі, рабочыя, сяляне. З Масквы прыязджала пенсіянерка Л. Краус, якая ў пачатку XX стагоддзя жыла і вучылася ў Гродна і сустракалася з Элізай Ажэшкай. Пісьменніца любіла дзяцей, запрашала іх да сябе на кватэру, дапамагала ім рыхтаваць урокі. Л. Краус падкрэслівае душэўную цеплыню і чуласць Э. Ажэшкі. У Гродна і цяпер жывуць людзі, якія асабіста ведалі пісьменніцу. Яны расказваюць пра вялікае сэрца гэтага чалавека.

Я. САДОУСКІ.

У памяшканні Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі выступіў квартэт Фрудэна (Швецыя), у склад якога ўваходзяць Ларс Фрудэн, Тула Галі, Б'ерн Шогрэн, Бенгт Эрыксан. Квартэт выканаў творы Свэн-Эрык Бека, Вільгельма Стэнхамара, Бетховена і Моцарта.

На здымку: шведскі квартэт Фрудэна.

Свята музыкі

У Брэсце адбылося свята музыкі і песні. На плошчах, у парках і скверах горада, на клубных сцэнах гучалі песні савецкіх, у тым ліку беларускіх, аўтараў, інструментальныя творы. З паказам свайго майстэрства выступалі харавыя калектывы, гарадскі сімфанічны аркестр, ансамблі народных інструментаў, асобныя салісты-выканаўцы.

Больш 10-ці год пры Брэсцкім абласным Доме народнай творчасці працуе секцыя паэтаў-песеннікаў і кампазітараў. У гэты дзень удзельнікі секцыі выступілі з вялікім справаздачным канцэртам.

Са сцэны Дома прафсаюзаў прагучаў рад песень А. Шутава, сярод якіх «Зарніца» — пра знатную даярку—Героя Сацыялістычнай Працы Л. Асіюк. Выконваліся творы самадзейнага кампазітара М. Солапава. Цёпла сустрэлі прысутныя выступленне спевака Ф. Багдана. Добрае ўражанне засталося ад твора воіна Савецкай арміі А. Салаўева «Беларусь-песня», якую аўтар выканаў разам са сваімі сябрамі-сержантамі Маргаевым і Яфрэмавым.

У паказе твораў самадзейных кампазітараў прынялі ўдзел хор народнай песні Дома прафсаюзаў, студэнты Брэсцкага музычнага вучылішча, спявачка М. Жалабковіч.

Вечар у клубе Дома прафсаюзаў закончыўся выступленнем дзеячоў мастацтваў сталіцы. У ім прынялі ўдзел народныя артысты Саюза ССР Р. Шырма, Я. Цікоцкі, народныя артысты рэспублікі М. Аладаў, М. Дзянісаў, кампазітары Я. Дзягцярык, Ю. Семяняка, выканаўцы вакальных твораў беларускіх кампазітараў М. Марозава, Ю. Матраеў, В. Прышчапёнак.

ГРАМПЛАСЦІНКІ З ТВОРАМІ БЕЛАРУСКІХ КАМПАЗІТАРАЎ

Усесаюзная студыя грамзапісу ў Маскве выпусціла пласцінку з творамі беларускіх кампазітараў. На ёй запісаны кантата «Партызаны» А. Багатырова на словы Я. Купалы ў выкананні Дзяржаўнай акадэмічнай капэлы БССР і сімфанічнага аркестра Белдзяржфілармоніі. На другім баку — кантата аб Леніне І. Кузняцова на словы М. Алтухова. Кантату выконвае Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла.

ПА ЗЯМНЫМ ШАРЫ

△ Лонданскае выдавецтва «Лаурэнс і Вісхарт» пачало выпуск поўнага Збору твораў Ул. І. Леніна. Ужо выйшлі з друку першыя два тамы.

△ Аднатомнік твораў Ул. Маякоўскага, які ўключае «Містэрыю Буф», «Лазню», «Клапа» і іншыя творы, выйшаў у перакладзе на нямецкую мову ў заходнегерманскім выдавецтве Зуркампа ў Франкфурце-на-Майне. Пераклад зрабіў вядомы перакладчык Гуго Гуперт. Ён жа напісаў і ўступны артыкул аб творчасці вялікага савецкага паэта.

△ Вядомы мастак Пабло Пікасо перадаў адну са сваіх карцін у фонд дапамогі іспанскім палітычным зняволеным і эмігрантам. У гэты фонд перададзена ўжо больш 40 карцін выдатных мастакоў, у тым ліку Генры Моара, Грэхема Сазеленда і інш.

△ За два апошнія гады колькасць аўстрыйскіх студэнтаў і школьнікаў, якія вывучаюць рускую мову, павялічылася на 33 працэнты. Толькі ў сярэдніх школах Аўстрыі 110 тысяч вучняў займаюцца рускай мовай. З кожным годам усё павялічваецца колькасць выкладчыкаў, якія прыязджаюць у Савецкі Саюз для ўдасканалення сваіх ведаў па рускай мове.

△ Рэжысёры 13 краін, у тым ліку Францыі, Італіі, Кубы, Савецкага Саюза і краін народнай дэмакратыі, пачалі здымкі антываеннага фільма «Дзень маладога чалавека». Гэты фільм павінен паказаць імкненне моладзі ўсіх краін да міру і дружбы.

△ Англійскі ўрад канчаткова адхіліў праект пабудовы Нацыянальнага тэатра ў Лондане. Дзяржаўны казначэй Селвін Лойд паведаміў аб гэтым у парламенце, растлумачыўшы, што ўрад не ў стане асігнаваць неабходныя сродкі для гэтага будаўніцтва.

△ У горадзе Акра (рэспубліка Гана) адкрыта выстаўка савецкай кнігі. На выстаўцы прадстаўлена руская класічная і савецкая літаратура, дзіцячыя кнігі, а таксама грампласцінкі і калекцыі паштовых марак.

△ Па ініцыятыве вялікай групы прыватных асоб у адным з кінатэатраў Заходняга Берліна праведзены «Тыдзень савецкіх фільмаў». Гледачы пазнаёміліся з савецкімі кінакарцінамі: «Ляцяць жураўлі», «Ціхі Дон», «Атэла», «Апошні выстрал», «Балада пра салдата», «Іван Грозны» і інш. Усе яны мелі вялікі поспех.

Пісьмо ў рэдакцыю

Дазвольце праз Вашу газету выказаць сардэчную ўдзячнасць арганізацыям, установам, усім таварышам і сябрам, якія шчыра прывіталі мяне ў дзень пяцідзесяцігоддзя.

Васіль ВІТКА.

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры— 3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00229

Друкарня імя Сталіна.